

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการประเมินโครงการขยายโอกาสทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดขอนแก่นครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเรื่องที่จะทำการศึกษาดังนี้

- 2.1 โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา
- 2.2 การประเมินโครงการ
- 2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา

จากเอกสารประชาสัมพันธ์การขยายโอกาสทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน(2534)ได้เสนอความเป็นมาของโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาดังนี้
โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาเกิดขึ้นเนื่องจากรัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของการขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชน จึงได้พิจารณาให้ความเห็นชอบในหลักการให้ขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีมติคณะรัฐมนตรี เกี่ยวกับเรื่องนี้ 4 ครั้ง สรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 1 กันยายน 2530 คณะรัฐมนตรี มีมติเห็นชอบเรื่อง "แนวทางการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานจากระดับประถมศึกษาไปจนถึงระดับมัธยมศึกษาโดยวิธีไม่บังคับ" ตามข้อเสนอของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2532 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเรื่อง "รูปแบบและวิธีการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน" ตามข้อเสนอของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งมีสาระครอบคลุมเฉพาะการขยายโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียน

ครั้งที่ 3 กระทรวงศึกษาธิการจึงเสนอโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น นอกระบบโรงเรียน ให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา และเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2532 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบดังนี้

1. เห็นชอบให้กระทรวงศึกษาธิการ ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการระยะสั้น โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในส่วนของ

การศึกษานอกโรงเรียน สำหรับงบประมาณค่าใช้จ่ายตามแผนฯ ให้กระทรวงศึกษาธิการ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน) ขอทำความตกลงกับสำนักงบประมาณเพื่อโอนเปลี่ยนแปลงงบประมาณประจำปี 2533 ของกรมการศึกษานอกโรงเรียนมาดำเนินการ ในกรณีที่พร้อมดำเนินการก่อน ปีงบประมาณ 2534 ให้กรมการศึกษานอกโรงเรียนขอจัดตั้งงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2534 ต่อไป

2. เห็นชอบด้วยในหลักการของแนวทางตามแผนปฏิบัติการระยะยาว โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้ง 13 แนวทาง ซึ่งหลักการของแนวทางตามแผนปฏิบัติการระยะยาวโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของกระทรวงศึกษาธิการ 13 แนวทาง ที่คณะรัฐมนตรีเห็นชอบมีรายละเอียดดังนี้

หลักการ การขยายโอกาสทางการศึกษาในระยะยาว ปีการศึกษา 2535-2539 ที่คณะรัฐมนตรีเห็นชอบด้วย ถือเป็นการเตรียมการเพื่อขยายการศึกษาภาคบังคับให้เป็น 9 ปี ตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งเป็นมาตรการให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้มีคุณภาพและคุณธรรม เป็นพลเมืองดีสามารถเลือกรับผลิต และปรับตัว ให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง แนวทางในเรื่องนี้ประกอบด้วย

2.1 ให้มีการขยายการจัดการศึกษาในระบบและนอกระบบในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้กว้างขวางและครบในเขตชนบทยากจน

2.2 ให้ยกเว้นเงินบำรุงการศึกษาและค่าใช้จ่าย ทั้งในและนอกระบบโรงเรียนแก่ผู้ด้อยโอกาส โดยรัฐจัดเงินอุดหนุน

2.3 สนับสนุนแบบเรียน เสื้อผ้า และอุปกรณ์การเรียน โดยรัฐรับแบ่งเบาภาระส่วนนี้

2.4 สนับสนุนให้ส่วนราชการและเอกชนที่มีศักยภาพ จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้มากขึ้นเป็นกรณีพิเศษ

2.5 การผสมผสาน การถ่ายโอนหน่วยกิตหรือวิชาที่เรียนระหว่างในระบบและนอกระบบ ให้เป็นไปเพื่อสนับสนุนซึ่งกันและกัน และเป็นไปเพื่อความสะดวกแก่ผู้เรียนที่ต้องการประกอบอาชีพระหว่างเรียนอย่างกว้างขวาง

2.6 การปฏิบัติจริงระหว่างเรียน เพื่อนำไปสู่ความเชื่อมั่นในตนเอง ในการประกอบอาชีพอิสระ สุจริต รวมทั้งการประกอบอาชีพ หรือหารายได้ระหว่างเรียนโดยโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาหรือสถานฝึกอบรมสนับสนุน

2.7 พัฒนาหลักสูตรทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนให้กว้าง มีความ

หลากหลาย สามารถถ่ายทอดและสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยมีมุ่งหมายให้ผู้เรียน
ทุกระบบรู้จักปรับตัวให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม
การเมือง และเทคโนโลยีได้

2.8 การประพฤติปฏิบัติตามหลักศาสนาและวิถีวัฒนธรรมไทย ให้จัดขึ้น
เพื่อปลูกฝังให้ผู้ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นผู้มีความรู้ จริยธรรม
รักความเป็นไทยและยึดมั่นสถาบันของชาติ

2.9 เรื่องวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ต้องจัดสอนเพื่อให้สามารถพัฒนาตนเอง
ชุมชน และสังคมได้

2.10 เรื่องสิ่งแวดล้อม ต้องสอดแทรกเข้าในการจัดการเรียนการสอนเพื่อ
ให้รู้จักอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติให้คงอยู่ และให้เป็นประโยชน์
ในการดำรงชีวิต

2.11 วิเคราะห์และกำหนดเกณฑ์มาตรฐานปริมาณงานในความรับผิดชอบและ
คุณภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรในโครงการ เพื่อประกอบพิจารณาความดีความชอบ
และการเลื่อนระดับ

2.12 ออกระเบียบให้สถานประกอบการรับเด็กฝึกงานหรือฝึกปฏิบัติ เพื่อเป็น
ส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน

2.13 รณรงค์เรื่องการขยายพื้นฐานการศึกษาอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ให้
หน่วยงานราชการทั่วไป นักเรียน และประชาชนตระหนักถึงความสำคัญ และคุณ
ประโยชน์ของการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งนี้เพื่อเตรียมการขยายการศึกษา
ภาคบังคับในอนาคต

ครั้งที่ 4 กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาเห็นว่า เพื่อเสริมการจัด
การศึกษาในระบบโรงเรียน และสามารถดำเนินการขยายโอกาสทางการศึกษาได้
อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น และให้หน่วยงานต่าง ๆ สามารถเข้าร่วมดำเนินการได้
เต็มความสามารถ ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการจึงเสนอขอความเห็นชอบต่อ
คณะรัฐมนตรี เรื่องการขยายการศึกษาภาคบังคับเพิ่มอีก 3 ปี และเมื่อ วันที่ 30
พฤษภาคม 2533 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบดังนี้

1. ให้ขยายการศึกษาภาคบังคับต่ออีก 3 ปี โดยการประกาศในท้องถิ่นที่มี
ความพร้อมเป็นปี ๆ ไป ทั้งนี้โดยให้มีการแก้ไขแผนการศึกษาแห่งชาติ และ
พระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง

2. ในระยะที่ดำเนินการแก้ไขแผนการศึกษาแห่งชาติ และพระราชบัญญัติ
ที่เกี่ยวข้อง ให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ดำเนินโครงการ

นำร่องขยายโอกาสทางการศึกษา โดยยังไม่บังคับต่อไปอีก 3 ปี และไม่เรียกเก็บค่าเล่าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โดยให้หน่วยงานดังกล่าวใช้งบประมาณปกติได้

ในพื้นที่เขตชนบท ซึ่งการเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาค่อนข้างต่ำ เนื่องจากความยากจนของผู้ปกครอง ให้พิจารณาสิ่งจูงใจให้ผู้ปกครองส่งผู้อยู่ในความปกครองของตนเรียนต่อในรูปค่าชดเชย ลักษณะใดลักษณะหนึ่งด้วย

อนึ่งให้กระทรวงศึกษาธิการ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน) เร่งขยายบริการให้ความรู้สายอาชีพระยะสั้นตามความต้องการและความสนใจของประชาชน

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ให้ความเห็นประกอบการพิจารณาของคณะรัฐมนตรีด้วยว่า ให้ใช้หลักสูตรมัธยมศึกษา 2521 ที่ปรับปรุงใหม่ พ.ศ. 2533 ด้วย

2.1.1 วัตถุประสงค์ของโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ

วัตถุประสงค์ของโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของกระทรวงศึกษาธิการ คือ ต้องการจะเปิดโอกาสให้ เด็ก เยาวชน รวมทั้งพระภิกษุสามเณร ไม่จำกัดอายุ เพศ และสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนความผิดปกติทางร่างกายและจิตใจ ที่ผ่านการศึกษาระดับประถมศึกษาจบแล้ว ให้ได้รับการสนับสนุนให้เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

2.1.2 กลุ่มเป้าหมายผู้เรียนตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ

ผู้เรียนที่อยู่ในโครงการนี้มี 7 ประเภท คือ (1) ผู้ที่กำลังเรียนชั้นประถมปีที่ 6 (2) กลุ่มผู้เรียนจบชั้นประถมปีที่ 6 แล้ว และไม่ได้เรียนต่อ ซึ่งส่วนหนึ่งอยู่ในตลาดแรงงาน (3) กลุ่มผู้อยู่ว่างๆ ที่บ้าน (4) กลุ่มผู้ที่ช่วยพ่อแม่ผู้ปกครองประกอบอาชีพด้านการเกษตรหรือธุรกิจ (5) กลุ่มผู้เตรียมตัวจะไปทำงานทำในเมือง (6) กลุ่มเด็กหญิงและ (7) กลุ่มพระภิกษุสามเณร

2.1.3 ขอบข่ายหรือกรอบในการดำเนินงานในหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับ การขยายโอกาสทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ขอข่ายหรือกรอบของการขยายโอกาสทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง ความพยายามเพิ่มเป้าหมาย ผู้เรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้วไม่ได้ ศึกษาต่อในหลักสูตรใด ๆ ในระบบโรงเรียน ให้สามารถเข้าเรียนต่อตาม หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน เพิ่มขึ้นอีกไม่น้อยกว่า 3 ปี หรือเท่ากับจบชั้น มัธยมศึกษาตอนต้น หรือเทียบเท่า ดังนั้นหลักสูตรที่เกี่ยวข้องมีอยู่ 3 หลักสูตร คือ

2.1.3.1 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
พ.ศ. 2530 ทั้ง 3 วิธีการเรียน คือ

- (1) วิธีเรียนแบบชั้นเรียน (ชร.) ม.ต้น
- (2) วิธีเรียนทางไกล (ทก.) ม.ต้น
- (3) วิธีเรียนตนเอง (ตอ.) ม.ต้น

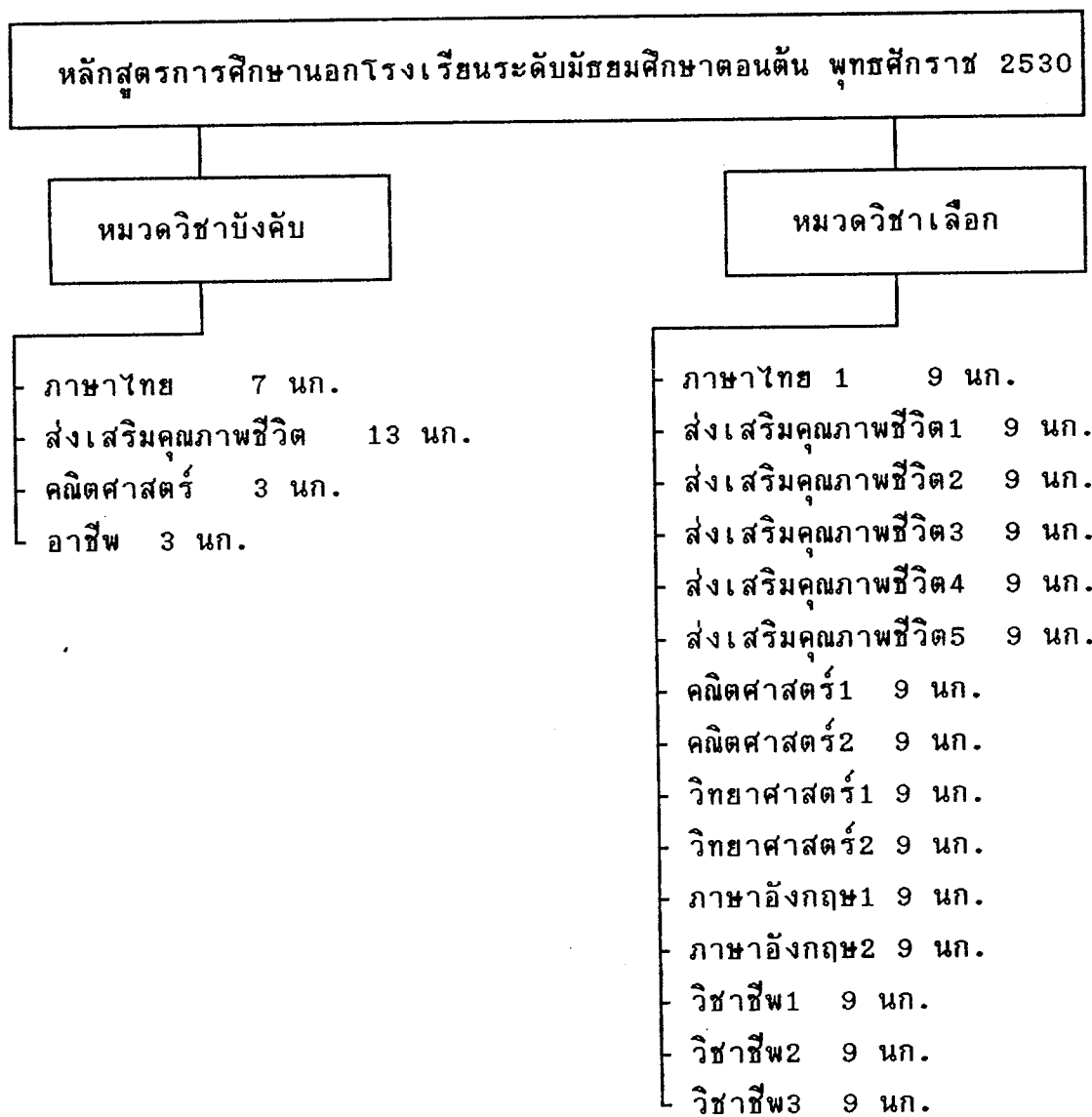
2.1.3.2 หลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ (ปอ.) พ.ศ. 2533

2.1.3.3 หลักสูตรพิเศษ

2.1.4 โครงสร้างหลักสูตร

จากเอกสาร ระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินงานตามหลักสูตรการศึกษา นอกระบบโรงเรียนสายสามัญ ของ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ศนอ.) "ศ.อ.ศ.อ." จังหวัดอุบลราชธานี (2535) ได้แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับ โครงสร้างหลักสูตรดังนี้

โครงสร้างหลักสูตร

2.1.5 รหัสวิชา

รหัสวิชาตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
พุทธศักราช 2530 (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ , 2535)
มีรายละเอียดของรหัสวิชาดังนี้

โครงสร้าง	รหัสวิชา
<u>หมวดวิชาบังคับ</u>	
1. ภาษาไทย	TH 20
2. ส่งเสริมคุณภาพชีวิต	SO 20
3. คณิตศาสตร์	MA 20
4. อาชีพ	WO 20
<u>หมวดวิชาเลือก</u>	
(ต้องเลือกไม่น้อยกว่า 3 หมวดวิชา)	
1. ภาษาไทย1	TH 21
2. ส่งเสริมคุณภาพชีวิต1	SO 21
3. ส่งเสริมคุณภาพชีวิต2	SO 22
4. ส่งเสริมคุณภาพชีวิต3	SO 23
5. ส่งเสริมคุณภาพชีวิต4	SO 24
6. ส่งเสริมคุณภาพชีวิต5	SO 25
7. คณิตศาสตร์1	MA 21
8. คณิตศาสตร์2	MA 22
9. วิทยาศาสตร์1	SC 21
10. วิทยาศาสตร์2	SC 22
11. ภาษาอังกฤษ1	EN 21
12. ภาษาอังกฤษ2	EN 22
13. อาชีพ1	WO 21
14. อาชีพ2	WO 22
15. อาชีพ3	WO 23

2.1.6 การประเมินผลการเรียนและเกณฑ์การจบหลักสูตร

ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตร การศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2530 มีดังนี้

หลักในการประเมินผลการเรียน

การประเมินผลการเรียนให้เป็นไปตามหลักการดังนี้

- 1) ให้สถานศึกษามีหน้าที่ประเมินผลการเรียน
- 2) ให้ประเมินผลการเรียนเป็นรายหมวดวิชาให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ วิชาและจุดประสงค์การเรียนรู้
- 3) ให้มีการประเมินผลการเรียนเพื่อปรับปรุงผลการเรียน และตัดสินผล การเรียน

วิธีการประเมินผลการเรียน

ให้มีการประเมินผลก่อนเรียน เพื่อศึกษาความสนใจ ความถนัด และความรู้ พื้นฐานของนักศึกษา ประเมินผลระหว่างเรียน เพื่อศึกษาความก้าวหน้าในการเรียน เพื่อปรับปรุงการเรียน ให้ทำการประเมินผลเป็นระยะ ๆ และประเมินผลปลายภาค เรียนเพื่อศึกษาผลการเรียนโดยรวม

ให้ใช้ตัวเลขแสดงระดับผลการเรียนดังนี้

ได้คะแนนร้อยละ 80 - 100 ให้ระดับ 4 หมายถึง ดีมาก

ได้คะแนนร้อยละ 70 - 79 ให้ระดับ 3 หมายถึง ดี

ได้คะแนนร้อยละ 60 - 69 ให้ระดับ 2 หมายถึง ปานกลาง

ได้คะแนนร้อยละ 50 - 59 ให้ระดับ 1 หมายถึง ผ่าน

ได้คะแนนร้อยละ 0 - 49 ให้ระดับ 0 หมายถึง ไม่ผ่าน

หลักเกณฑ์การตัดสินผลการเรียน

- 1) ให้พิจารณาตัดสินผลการเรียนเป็นรายหมวดวิชา
- 2) การกำหนดอัตราส่วนคะแนนระหว่างภาคเรียนต่อคะแนนปลายภาคของ การเรียนทางไกล ทุกหมวดวิชาเป็น 50 : 50 อัตราส่วนคะแนนระหว่างภาค เรียนและปลายภาคเรียนนี้ไม่รวมถึงหมวดวิชาอาชีพของหมวดวิชาเลือก
- 3) การตัดสินผลการเรียนให้นำคะแนนระหว่างภาคเรียนและปลายภาค เรียนมารวมกัน โดยถือเกณฑ์ได้คะแนนไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 จึงจะถือว่าสอบได้ ทั้งนี้ นักศึกษาจะต้องเข้ารับการประเมินผลปลายภาคเรียนด้วย
- 4) หมวดวิชาใดที่นักศึกษาได้ผลการเรียน 1 ถึง 4 ให้ถือว่าสอบหมวด วิชานั้นได้

5) นักศึกษาเรียนทางไกลจะมีสิทธิ์เข้าสอบปลายภาคเรียน จะต้องมียุติเวลาพบกลุ่มตามระเบียบกิจกรรมการพบกลุ่ม

6) นักศึกษาไม่ได้เข้าสอบปลายภาคเรียน ไม่ว่ากรณีใด ๆ ให้ผลการเรียน "0"

7) การเปลี่ยนระดับผลการเรียน "0" ให้ นักศึกษาลงทะเบียนเรียนใหม่ในหมวดวิชาเดิมหรือเปลี่ยนหมวดวิชา ทั้งนี้ให้เป็นไปตามโครงสร้างของหลักสูตรและเกณฑ์การจบหลักสูตร

นักศึกษาที่จะได้รับการพิจารณาอนุมัติให้จบหลักสูตร จะต้องมีความสัมพันธ์ดังนี้

1) ต้องสอบได้หมวดวิชาบังคับ 4 หมวดวิชา และหมวดวิชาเลือกไม่น้อยกว่า 3 หมวดวิชา

2) ต้องผ่านเกณฑ์การพบกลุ่มและกิจกรรมการพบกลุ่มของวิธีเรียนทางไกลตามระเบียบกิจกรรมการพบกลุ่มกำหนด

ให้หัวหน้าสถานศึกษาเป็นผู้อนุมัติผลการเรียนและการจบหลักสูตร

2.1.7 โครงการขยายโอกาสทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดขอนแก่น

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดขอนแก่น ได้รับนโยบายการขยายโอกาสทางการศึกษา จากกรมการศึกษานอกโรงเรียนมาดำเนินการ โดยเริ่มดำเนินการในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2535 ใน 11 อำเภอ ที่พร้อมที่จะดำเนินการก่อน คือ อำเภอกระนวน อำเภอเขาสวนกวาง อำเภอชุมแพ อำเภอน้ำพอง อำเภอบ้านไผ่ อำเภอบ้านฝาง อำเภอพล อำเภอมีชัย อำเภอเมือง อำเภอสีชมพู และอำเภอหนองเรือ ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2536 เปิดดำเนินการเพิ่มอีก 4 อำเภอ คือ อำเภอภูเวียง อำเภอหนองสองห้อง อำเภออุบลรัตน์ และอำเภอภูผาม่าน เปิดดำเนินการครบทุกศูนย์อำเภอในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2536 หลักสูตรที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดขอนแก่นนำมาดำเนินการตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา คือหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2530 โดยการดำเนินการนั้น ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดขอนแก่นได้แต่งตั้งหัวหน้าศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอไปประจำในแต่ละอำเภอ และใช้ห้องสมุดประชาชนอำเภอเป็นสำนักงานในการปฏิบัติงาน

2.1.7.1 แนวทางหรือวิธีการเพิ่มเป้าหมายผู้เรียนของโครงการขยายโอกาสทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดขอนแก่นยึดแนวทางการเพิ่มเป้าหมายผู้เรียน ตามแนวทางที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนให้ไว้ดังนี้

- 1) จัดทีมเจ้าหน้าที่แนะแนวออกไปประชุมชี้แจงผู้ปกครองหรือนักเรียนที่กำลังเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามโรงเรียนประถมศึกษาต่าง ๆ ในจังหวัด
- 2) จัดเจ้าหน้าที่ออกประชาสัมพันธ์ลงสู่หมู่บ้านและชุมชนเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจและชักชวนให้ผู้สนใจเข้ามาเรียนในโครงการ
- 3) จัดประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชนทุกรูปแบบให้กว้างขวาง เท่าที่จะทำได้ เช่น สถานีวิทยุท้องถิ่น สถานีโทรทัศน์ สื่อ เอกสาร แผ่นพับ แผ่นปลิว โปสเตอร์ หรือสื่ออื่นๆ
- 4) จัดโครงการรณรงค์ หรือระดมเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครออกสู่ประตูบ้านทุกบ้านที่มีผู้เรียนกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสร้างความเข้าใจและชักชวนให้ส่งบุตรหลานเข้าเรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
- 5) จัดประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจแก่ประชาชนในพื้นที่ที่รับผิดชอบในรูปแบบอื่น ๆ เช่น จัดประชุมชี้แจงผ่านผู้นำหมู่บ้าน จัดอภิปราย
- 6) ร่วมกับจังหวัดและองค์กรท้องถิ่น เช่น จังหวัด อำเภอ หน่วยทหาร หรือวัด ฯลฯ จัดทำโครงการร่วม เพิ่มความรู้แก่บุคลากรในหน่วยงาน เช่น ทำโครงการพัฒนาระดับความรู้ผู้นำในหมู่บ้าน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตร ฯลฯ ให้มีความรู้สูงขึ้น เป็นต้น

2.1.7.2 แนวปฏิบัติในการรับนักศึกษาและการดำเนินการเรียนการสอน

- 1) ครูประจำกลุ่มจะเป็นผู้ออกไปประชาสัมพันธ์เพื่อรับสมัครนักศึกษาเข้ามาเรียนในโครงการ โดยศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดจะแต่งตั้งกรรมการรับสมัครขึ้นมาในแต่ละอำเภอ รับนักศึกษาศึกษาปีการศึกษาละ 2 รุ่น ในช่วงเดือน เมษายน และ ตุลาคม ของทุกปี
- 2) เมื่อทำการรับนักศึกษาเสร็จเรียบร้อยแล้ว ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจะต้องรายงานจำนวนนักศึกษาที่รับได้ไปยังศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด
- 3) ในการดำเนินการเรียนการสอน นักศึกษาทำการศึกษาด้วยตนเองที่บ้าน และจะต้องไปพบกลุ่มที่ศูนย์การเรียนสัปดาห์ละ 1 ครั้ง (3 ชั่วโมง) โดยมีครูประจำกลุ่มเป็นที่ปรึกษา ซึ่งวันเวลาและสถานที่ที่นัดพบกลุ่มนั้นขึ้นอยู่กับความสะดวกของนักศึกษาส่วนใหญ่

4) การลงทะเบียนเรียนของนักศึกษา นักศึกษาลงทะเบียนเรียนได้ ภาคเรียนละ 3 หมวดวิชา (หลักสูตร 1 ปีครึ่ง)

2.2 การประเมินโครงการ

2.2.1 ความหมายของการประเมินโครงการ

R.W.Tyler (อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2533) ให้ความหมายของการประเมินว่า "การประเมิน คือการเปรียบเทียบพฤติกรรมเฉพาะอย่าง (Performance) กับ จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่วางไว้" โดยมีความเชื่อว่า จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้อย่างชัดเจนรัดกุม และจำเพาะเจาะจงแล้วจะเป็นแนวทางช่วยในการประเมินได้เป็นอย่างดีในภายหลัง

L.Cronbach (อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2533) ได้ให้ความหมายของการประเมินมีความหมายกว้างๆ ว่า "คือการเก็บรวบรวมข้อมูลและใช้ข้อมูลนั้นเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการทางการศึกษา" คำว่า โครงการในความเห็นของ Cronbach นั้น อาจจะเป็นกิจกรรมใดก็ได้ เช่น กิจกรรมการเรียนการสอน คำแนะนำที่แจกจ่ายให้คนส่วนใหญ่ปฏิบัติตาม หรือการทดลองทางการศึกษาก็ได้

M.Scriven (อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2533) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการคือ "การเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกิดขึ้นด้วยมาตรการที่มีค่าน้ำหนักเป็นเกณฑ์ที่เลือกจากจุดมุ่งหมายของโครงการ"

Stake (อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2533) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า เป็นการบรรยายและตัดสินคุณค่าโปรแกรมการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องการบรรยายสิ่งที่จะถูกประเมิน โดยอาศัยผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญในการตัดสินคุณค่า

D.L.Stufflebeam (อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2533) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า เป็นกระบวนการของการวิเคราะห์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจในทางเลือกต่าง ๆ ที่มีอยู่

Alkin (อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2533) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า คือกระบวนการที่จะได้มาซึ่งสิ่งที่เกี่ยวข้องกับ การตัดสินใจ การเลือกเฟ้นข่าวสารที่เหมาะสม การรวบรวม และวิเคราะห์ข่าวสาร เพื่อรายงานข้อมูลสรุป เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ทำการตัดสินใจในการเลือกหนทางต่าง ๆ ที่เป็นไปได้

Welch (อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2533) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดซึ่งสารสนเทศ (Information) สำหรับผู้ตัดสินใจ กระบวนการประเมินเป็นกลุ่มของกิจกรรมที่จะได้มาซึ่งสารสนเทศ สารสนเทศที่ได้มาจะมีประโยชน์สำหรับใช้เป็นข้อมูลที่ให้ผู้บริหาร หรือเจ้าของโครงการ ใช้ในการตัดสินใจพิจารณาหาทางเลือกของการดำเนินงานครั้งต่อไป

นิศา ชูโต (2526) ได้สรุปจาก Suchman (1969), Scriven (1973) และ Rutman (1977) ว่า การประเมินโครงการหมายถึง "การใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ หรือ การใช้เทคนิคการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ เพื่อหาข้อมูลที่เป็นจริงและเชื่อถือได้เกี่ยวกับโครงการเพื่อให้การตัดสินใจว่าโครงการดังกล่าวดี หรือ ไม่ดี อย่างไร" หรือ "เป็นการค้นหาว่าผลของกิจกรรมที่วางไว้ในโครงการประสบความสำเร็จตรงกับวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของโครงการหรือไม่"

นิศา ชูโต (2526) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการว่า หมายถึง กิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ ความหมายข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความต้องการ การหาแนวทางวิธีการปรับปรุง วิธีการจัดการเกี่ยวกับโครงการและหาผลที่แน่ใจว่าเกิดจากโครงการ เพื่อเป็นการเพิ่มคุณภาพ และประสิทธิภาพของโครงการให้ดียิ่งขึ้น

สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2531) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการว่า เป็นกระบวนการของการตัดสินใจคุณค่าเกี่ยวกับแผนงาน และการดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการปรับปรุง การเปลี่ยนแปลง หรือการดำเนินงานต่อไป ตลอดจนล้มเลิกโครงการ ไม่ทำการใดๆ อีกต่อไป

โดยสรุป การประเมินโครงการเป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นจริงเกี่ยวกับโครงการ เพื่อใช้ในการตัดสินใจพิจารณาหาทางเลือก เกี่ยวกับการดำเนินโครงการ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือดำเนินงานต่อไป เป็นการเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพของโครงการให้ดียิ่งขึ้น และช่วยในการตัดสินใจคุณค่าของโครงการ

2.2.2 จุดมุ่งหมายของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการ เป็นกระบวนการที่ช่วยในการให้ข้อมูลหรือการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของโครงการ การปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงโครงการ หรือยุติการปฏิบัติงานของโครงการ การประเมินดังกล่าวเป็นการมอง

การประเมินอย่างผิวเผินเท่านั้น แต่ถ้าพิจารณาในวงกว้าง จุดมุ่งหมายของการประเมินโครงการมิได้จำกัดขอบเขตอยู่แต่เพียงให้ได้ข้อมูลสำหรับตัดสินใจเท่านั้น นักประเมินหลายท่านได้ให้รายละเอียดของจุดมุ่งหมายของการประเมินโครงการที่แตกต่างกัน ซึ่งพอสรุปรวมได้ดังนี้ (นาริรัตน์ รักวิจิตรกุล, 2531)

2.2.2.1 เพื่อตรวจสอบว่าจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในโครงการนั้น
เหมาะสมเพียงใด

2.2.2.2 เพื่อตอบคำถามต่างๆ ที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการวางแผน

2.2.2.3 เพื่อตอบคำถามต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการควบคุมและการ
บริหารงานของโครงการ

2.2.2.4 เพื่อการปรับปรุงโครงการ

2.2.2.5 เพื่อตรวจสอบผลกระทบที่เกิดจากโครงการ

2.2.2.6 เพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ

2.2.2.7 เพื่อการได้ข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการให้ความสนับสนุนโครงการ
และเพื่อการประชาสัมพันธ์โครงการ

2.2.2.8 เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพของโครงการ

2.2.2.9 เพื่อกำหนดวิธีการที่จะให้บรรลุเป้าหมายของโครงการ

2.2.2.10 เพื่อการปรับปรุงแก้ไขนโยบายของโครงการ

2.2.3 ความจำเป็นของการประเมินโครงการ

โครงการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทางสังคม การศึกษา เศรษฐกิจ สุขภาพอนามัย ไม่ว่าจะเป็นโครงการที่จัดขึ้น โดยหน่วยงานของรัฐบาลหรือเอกชนก็ตาม เมื่อได้ดำเนินงานไปแล้ว ก็มีความจำเป็นจะต้องหาข้อมูลต่างๆ ที่ยืนยันหรือพิสูจน์ให้เห็นว่า การดำเนินงานของโครงการประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย หรือประสบกับความล้มเหลว ไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ตามที่คาดหวังไว้ ตลอดจนมีความจำเป็นต้องตอบคำถามต่อประชาชนหรือผู้ที่ให้ความสนับสนุนว่าควรให้การสนับสนุนอีกต่อไปหรือไม่ ซึ่งคำถามเหล่านี้ต้องอาศัยการประเมินทั้งสิ้น และเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับความรู้ลึกลงไป ไม่พอใจในสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนและต้องการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพใหม่ คำถามที่ต้องใช้การประเมินตอบก็คือ สภาพใหม่ที่ต้องการคืออะไร และมีความแตกต่าง เกิดขึ้นระหว่างสภาพที่เป็นอยู่กับสภาพที่ต้องการให้เป็นมากน้อยเพียงใด

นอกเหนือจากปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้นนี้ สภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้าน

ต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ก็เป็นสาเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้ต้องมีการประเมินโครงการ ซึ่งอาจจะกล่าวสรุปได้ดังนี้ (นาริรัตน์ รักวิจิตรกุล, 2531)

2.2.3.1 การเปลี่ยนแปลงของปัญหาทางสังคม สภาพของสังคมปัจจุบันก่อให้เกิดปัญหาสังคม ที่ส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนจำนวนมาก และดูเหมือนชุมชนจะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบในการแก้ปัญหา ดังนั้นจะเห็นว่ามีโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการควบคุมและป้องกันทางสังคมอย่างมากมาย และเป็นโครงการที่เกิดจากการทำงานร่วมมือกันระหว่างฝ่ายต่างๆ โครงการเหล่านี้มีความจำเป็นที่จะต้องมีการประเมิน เพื่อการปรับปรุงการดำเนินงาน และตรวจสอบผลของโครงการ

2.2.3.2 การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างและหน้าที่ของหน่วยบริการ ประชาชน ไม่เพียงแต่จุดมุ่งหมายของโครงการบริการประชาชนจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างเฉียดๆ ยังเป็นผลให้โครงสร้าง และการบริหารงานขององค์การที่ทำหน้าที่ดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปด้วย โดยการดำเนินงานมีแนวโน้มที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม และเพิ่มความรับผิดชอบร่วมกันมากขึ้น จากการขยายขอบเขตการทำงาน และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของหน่วยงานจึงทำให้เกิดปัญหาในเรื่องการบริหารงาน ซึ่งมีผลทำให้ต้องการใช้การประเมินเข้ามาใช้ เพื่อการปรับปรุงการหารูปแบบของการจัดองค์การและการทำงานให้ดียิ่งขึ้น

2.2.3.3 การเปลี่ยนแปลงในเรื่องความต้องการ และความคาดหวังของประชาชน เมื่อสภาพของปัญหาสังคม และการจัดองค์การเพื่อการบริหารทางสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเรื่องทัศนคติและพฤติกรรมของประชาชน ประชาชนต้องการที่จะรับรู้ผลที่เกิดจากโครงการ และมีความตื่นตัวในการเข้าร่วมโครงการ ดังนั้นผลการประเมินจะช่วยสร้างแรงจูงใจให้กับประชาชนที่จะเข้าร่วมในการดำเนินงานของโครงการด้วย

2.2.3.4 การเปลี่ยนแปลงในเรื่องวิทยาการและเทคโนโลยี ซึ่งเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ด้วยเหตุดังกล่าวในการดำเนินงานทางสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา หรือ อนามัย ก็จะมีโครงการใหม่ๆ ที่ใช้วิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา เมื่อมีการทดลองสิ่งใหม่ๆ จึงมีความจำเป็นจะต้องมีการประเมินผลที่เกิดจากการจัดทำโครงการว่าผลที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร

การประเมินโครงการกำลังมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐบาลและเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับโครงการพัฒนาทางด้าน

ต่าง ๆ เช่น โครงการพัฒนาทางการเกษตร การศึกษา การสาธารณสุข การเศรษฐกิจ เทคนิคและวิชาการของการประเมินโครงการก็เจริญก้าวหน้าไปพร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ ของสังคม การศึกษา ในเรื่อง การประเมินโครงการจะทำให้ผู้ปฏิบัติงาน และผู้บริหารสามารถดำเนินงานของโครงการได้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (สมบัติ สุวรรณพิทักษ์, 2531)

2.2.4 ความแตกต่างระหว่างการวิจัยพื้นฐานและการประเมินผล

การประเมินผลและการวิจัยพื้นฐานนั้น นับว่ามีส่วนคล้ายกันอยู่บ้างในเรื่องของวิธีการศึกษา เพราะทั้งการประเมินผลและการวิจัยพื้นฐานใช้วิธีการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ (Methodology of science) โดยมีการรวบรวมข้อมูล การสุ่มตัวอย่าง การวิเคราะห์ข้อมูล และการแปลความอย่างมีระบบ อีกทั้งการประเมินผล และการวิจัยได้พยายามที่จะอธิบาย และทำความเข้าใจกับความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ ว่าตัวแปรอะไรมีอิทธิพลให้เกิดตัวแปรตาม หรือสืบค้นหาตัวแปรที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมา แต่อย่างไรก็ตาม กระบวนการสืบหาข้อเท็จจริงทั้งสองวิธีนั้น นับได้ว่ายังมีข้อแตกต่างอยู่หลายประการ (Chua, 1984; อ้างถึงใน นำชัย ทนผล, 2532)

2.2.4.1 จุดมุ่งหมายของการนำผลไปใช้ ผลของการวิจัยขั้นพื้นฐานนั้นสามารถใช้เป็นแหล่งความรู้ทางวิชาการเท่านั้น ส่วนผลของการประเมินผลสามารถนำไปใช้ในกระบวนการตัดสินใจ (Decision making) และกำหนดนโยบาย (Policy making)

2.2.4.2 แร่กระตุ่นของผู้ทำการวิจัยและประเมินผล การวิจัยพื้นฐานสามารถจะกระทำโดยทั่ว ๆ ไป มีต้องอิงอยู่บนโครงการใดโครงการหนึ่ง แต่การประเมินผล จะกระทำได้จะต้องมีโครงการใดโครงการหนึ่งดำเนินการมาแล้วหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าปัญหาของการประเมินผลจะต้องมาจากปัญหา ที่เกิดจากการปฏิบัติงานตามโครงการนั้น ๆ ส่วนปัญหาของการวิจัยพื้นฐานจะเกิดได้จากปรากฏการณ์ทั่ว ๆ ไป ตามกรอบแนวความคิด (Conceptual framework) ของผู้ทำการวิจัย และมีการตั้งสมมติฐานและทดสอบสมมติฐาน

2.2.4.3 คุณภาพของการตัดสินใจในการแปลข้อมูล การวิจัยขั้นพื้นฐานนั้น ผู้วิจัยไม่สามารถใช้ความคิดเห็นส่วนตัวมาตัดสินใจในการแปลความข้อมูลว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น น่าจะเป็นอย่างโน้นอย่างนี้ (What ought of be) แต่สามารถตัดสินใจได้

ในสิ่งที่เกิดขึ้นว่ามันคืออะไร (What is) เท่านั้น แต่การประเมินผลผู้ประเมินสามารถจะใช้ความคิดเห็นส่วนตัวในการแปลข้อมูลที่ได้ว่า ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นคืออะไร (What is) และควรจะเป็นอย่างไร (What ought to be) หรือเกิดจากอิทธิพลของตัวแปรใด จะสามารถควบคุมได้อย่างไร เป็นต้น

2.2.4.4 การเผยแพร่ผลงาน การวิจัยพื้นฐานควรจะมีการพิมพ์และส่งออกสู่สาธารณชนตามห้องสมุด ที่อ่านหนังสือ และแหล่งอื่นๆทั่วไป ส่วนผลของการประเมินนั้น มักจะมีการพิมพ์ และส่งให้หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนโครงการและบุคคลที่เกี่ยวข้องเท่านั้น

2.2.4.5 สถานที่และระยะเวลาดำเนินการ การวิจัยพื้นฐานสามารถดำเนินการวิจัยได้ในสถานที่ทั่วไปและไม่มีระยะเวลาดำหนดแต่ขึ้นอยู่กับความสะดวกของผู้วิจัยและความพร้อม ส่วนการประเมินผลจะสามารถดำเนินการได้ในพื้นที่ซึ่งโครงการส่งเสริมนั้นดำเนินการอยู่ และมีระยะเวลาดำหนดที่ค่อนข้างแน่นอน

2.2.5 ประเภทของการประเมินโครงการ

การแบ่งประเภทของการประเมินโครงการนั้น เราพิจารณาได้จากจุดมุ่งหมายของการประเมินโครงการเป็นหลัก ตลอดจนการพิจารณาในเรื่องวิธีการและเป้าหมายของการประเมิน นักประเมินหลายท่านได้แบ่งประเภทของการประเมินที่แตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

Freeman (อ้างถึงใน นารีรัตน์ รักวิจิตรกุล, 2533) ได้แบ่งประเภทของการประเมินตามจุดมุ่งหมายของการประเมินออกเป็น 5 อย่าง คือ การประเมินเพื่อการวางแผนโครงการ การประเมินเพื่อควบคุมโครงการ การประเมินผลกระทบ การประเมินค่าใช้จ่าย และการประเมินผลรวมทั้งหมด

Fink และ Kosecoff (1978; อ้างถึงใน สมบัติ สุวรรณพิทักษ์, 2531) ได้แบ่งประเภทของการประเมินไว้ 2 ประเภท และอาจถือได้ว่าเป็นการแบ่งประเภทการประเมินที่บุคคลทั่วไปมีความเข้าใจ และนำไปใช้กันอย่างกว้างขวาง ซึ่งแบ่งเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ การประเมินเป็นระยะ ๆ หรือ การประเมินระยะสั้น (Formative evaluation) เป็นการประเมินที่ทําขึ้นในระหว่างที่โครงการดำเนินอยู่ โดยมีการตรวจสอบและเก็บข้อมูลเป็นระยะ ๆ ตลอดโครงการ และมีวัตถุประสงค์เพื่อการปรับปรุงโครงการที่ดำเนินอยู่ และการประเมินสรุปผลหรือการประเมินระยะยาว (Summative evaluation) เป็นการประเมินเมื่อดำเนินงานของโครงการได้สิ้นสุดลงแล้ว โดยมีวัตถุประสงค์

เพื่อการตรวจสอบผลที่เกิดจากโครงการว่าได้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของโครงการ เพียงใด หรือเกิดผลกระทบอะไรบ้าง สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2531) ได้แบ่งประเภทของการประเมินออกเป็น 4 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 การประเมินก่อนตกลงใจให้มีการดำเนินงาน (Pre-evaluation) เป็นการประเมินเพื่อตัดสินใจว่าจะดำเนินโครงการใดโครงการหนึ่งหรือไม่ ผลตอบแทนที่ได้รับจากโครงการคุ้มค่าหรือไม่ การประเมินในขั้นนี้เน้นการพิจารณาใน 3 เรื่องใหญ่ ๆ คือ ความเหมาะสมของโครงการ ผลตอบแทนจากการดำเนินโครงการ และผลอื่นที่คาดว่าจะเกิดตามมาจากการดำเนินโครงการนั้น ๆ

การพิจารณาด้านความเหมาะสมของโครงการนั้น อาจดำเนินการในหลายเรื่องด้วยกัน เช่น การประเมินที่เรียกว่า Needs assessment เพื่อกำหนดปัญหาและความจำเป็นในการดำเนินโครงการและเหตุผลที่สำคัญในการริเริ่มโครงการนั้น ๆ หรือพิจารณาความเหมาะสมของโครงการ โดยพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการ (Feasibility studies) ซึ่งพิจารณาครอบคลุมถึง ความเป็นไปได้ทางเทคนิค (Technical analysis) ความพร้อมในการบริหารโครงการนั้นให้ลุล่วงไปด้วยดีตามเป้าหมาย (Administrative analysis) มีการวิเคราะห์ทั้งด้านการตลาด (Marketing analysis)

ผลตอบแทนจากการดำเนินโครงการ (Return of investment) ซึ่งมักจะพิจารณาจากอัตราผลตอบแทน (Benefit cost ratio) จากการวิเคราะห์จุดคุ้มทุน (Break-even analysis) จากการอัตราผลตอบแทนจากการลงทุน (Rate of return) หรืออาจจะวิเคราะห์ต้นทุน และประสิทธิผลในการดำเนินงาน (Cost effectiveness analysis) หรือจากการวิเคราะห์รายจ่ายโดยเปรียบเทียบจากผลประโยชน์ (Cost utility analysis) เป็นต้น

การคาดคะเนถึงผลประโยชน์ หรือสิ่งที่อาจเกิดตามมาจากการดำเนินโครงการมักจะใช้ การประเมินที่เรียกว่า Consequence analysis หรือการพิจารณาเพื่อค้นหาแรงต้านทานต่อการดำเนินโครงการ (Resistance analysis) ซึ่งจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่จะต้องระมัดระวังล่วงหน้า เช่น ปฏิกริยาของประชาชน หรือผู้คาดว่าจะเกี่ยวข้องผูกพันจากผลลัพธ์ของโครงการนั้น ๆ หรือการพิจารณาผลที่อาจเกิดขึ้นต่อการดำเนินงานของโครงการ อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนการรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์และกำหนดนโยบายสำคัญๆ ซึ่งนำไปสู่การดำเนินงานที่บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ประเภทที่ 2 การประเมินขณะดำเนินงานตามโครงการ (On-going evaluation) เป็นการประเมินเพื่อค้นหาหนทางแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นโดยพิจารณาจากปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นขณะดำเนินการอยู่แล้ว ผลของการประเมินยังอาจจะใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับ (Feedback information) เพื่อประโยชน์ในการทบทวนแผนการปฏิบัติการเสียใหม่ ภายใต้สภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปให้เหมาะสมยิ่งขึ้น การประเมินในระหว่างการดำเนินโครงการนี้ ในด้านการบริหารโครงการถือเป็น Mid-course evaluation ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบติดตาม ควบคุมและกำกับการปฏิบัติงาน (Monitoring and control) สำหรับนักวิชาการด้านการประเมินจะเรียกการประเมินชนิดนี้ว่า Formative evaluation

ประเภทที่ 3 การประเมินผลการดำเนินโครงการ (End-of project evaluation) เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบดูว่าการดำเนินงานตามโครงการได้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ ในวงวิชาการประเมินมักจะเรียกว่า การประเมินผลรวบยอด การประเมินผลการดำเนินงานนี้ อาจจะประเมินทันทีเมื่อโครงการเสร็จสิ้นหรืออาจจะจัดกระทำในระบบติดตามผล (Follow up studies) เพื่อดูว่าเมื่อดำเนินการโครงการเสร็จสิ้นแล้ว ผลผลิตของโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ หรือจะประเมินทั้งสองส่วนควบคู่กันไป

ประเภทที่ 4 การประเมินผลกระทบ (Impact studies) การประเมินผลกระทบนี้ ได้กล่าวแล้วในตอนการประเมินก่อนการตัดสินใจให้ดำเนินโครงการ ซึ่งในส่วนนั้นจะเป็นการคาดคะเนไปล่วงหน้าถึงสิ่งที่จะอาจจะเป็นอุปสรรค หรือปัญหา หรือส่วนที่สนับสนุนโครงการให้ประสบความสำเร็จล้มเหลว หรือประสบความสำเร็จ แต่การประเมินผลกระทบในส่วนนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ที่ทำเมื่อการดำเนินโครงการนั้น ๆ เสร็จเรียบร้อยแล้วระยะหนึ่ง ซึ่งคาดว่าจากการดำเนินโครงการนั้น นอกจากได้ผลสำเร็จตามจุดหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการโดยตัวของมันเองแล้ว ผลสำเร็จของโครงการนั้นอาจก่อให้เกิดผลพิเศษอื่นใดตามมา เป็นการค้นหาว่าการดำเนินงานและความสำเร็จของโครงการนั้นมีผลกระทบต่อสิ่งอื่น ๆ อย่างไร ก่อให้เกิดผลพลอยได้ ผลพลอยเสีย หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสิ่งอื่น ๆ เช่น ความเชื่อ ค่านิยม มติมหาชน การพิจารณา การตัดสินใจในแนวทางใหม่ ๆ วิธีการปฏิบัติหรือวิถีชีวิตใหม่ ๆ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมทางสังคม และสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติอย่างใดหรือไม่ เป็นต้น

2.2.6 รูปแบบของการประเมินโครงการ

คำว่ารูปแบบการประเมิน (Evaluation model) บางทีเรียกว่าแบบจำลองการประเมิน โมเดลการประเมิน หรืออีกหลาย ๆ อย่าง แต่ในที่นี้จะใช้คำว่า รูปแบบการประเมิน เพราะเป็นคำที่มีความหมายชัดเจนและได้ใจความ นอกจากนี้คำว่ารูปแบบยังเป็นคำที่คุ้นหู และนิยมใช้กันมาก

รูปแบบของการประเมินหมายถึง กรอบ หรือแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับกระบวนการและวิธีการประเมิน แนวความคิดของการประเมินเหล่านี้ ได้เกิดจากการศึกษาค้นคว้า และการคิดค้นของนักการศึกษาและนักประเมินมาเป็นเวลาหลายศตวรรษ และได้มีวิวัฒนาการมาโดยตลอด

การจัดกลุ่มของรูปแบบการประเมิน

เกี่ยวกับรูปแบบการประเมินเหล่านี้ มีนักประเมินหลายท่านได้พยายามจัดกลุ่มของรูปแบบการประเมินโครงการไว้มากมายหลายแบบ แต่ละแบบมีแนวคิด ทฤษฎี เหตุผล และวิธีการประเมิน ที่แตกต่างกันและมีผู้นิยมนำไปใช้เป็นแบบอย่างในการประเมินตามความเชื่อของแต่ละบุคคล และกลุ่มอาชีพ ตามความเหมาะสมกับสภาพของโครงการ และสถานการณ์ ที่จะทำการประเมินแตกต่างกันออกไป นิศา ชูโต (2526) และประชุม รอดประเสริฐ (2529) ได้สรุปเกี่ยวกับรูปแบบของการประเมินโครงการ ดังต่อไปนี้

1) รูปแบบการวิเคราะห์ระบบ(System analysis)เป็นการประเมินโครงการที่ยึดผลงานในเชิงปริมาณที่สามารถวัดได้เป็นหลัก รูปแบบการประเมินเน้นการทดลอง ข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและผลงานที่เกิดขึ้น จะนำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบกับโครงการ โดยวิธีการหาสหสัมพันธ์ การประเมินโครงการแบบการวิเคราะห์ระบบพัฒนาขึ้นโดยกระทรวงกลาโหมของสหรัฐอเมริกา ในสมัยที่ Robert McNamara เป็นรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม เมื่อประมาณปี ค.ศ.1965 และหลังจากนั้นแนวคิดนี้ได้รับการพัฒนาอย่างกว้างขวางมาก และนำไปประเมินโครงการทางการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกาด้วย ปัจจุบันการประเมินโครงการตามรูปแบบนี้ นิยมใช้สำหรับการประเมินโครงการด้านการบริการสังคมมากกว่าการประเมินโครงการตามรูปแบบหรือแนวคิดอื่นๆ และผู้ที่เสนอแนวความคิดการประเมินโครงการแบบนี้ คือ Alic M.Rivlin

2) รูปแบบที่ยึดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม (Behavioral objectives) เป็นการประเมินโครงการที่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักหรือเป็นฐานในการประเมิน (Goal-based model) ซึ่ง Ralph W.Tyler เป็นผู้เสนอแนวความคิดนี้

เป็นคนแรก โดยใช้สำหรับการประเมินผลการเรียนของนักเรียน และต่อมา แนวความคิดนี้ ได้พัฒนาไปสู่การบูรณกิจรวมทั้งวงการรัฐบาลอย่างกว้างขวาง แนวคิดการบริหารงานโดยวัตถุประสงค์เกิดจากแนวความคิดการประเมินโดยยึดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมด้วยเช่นเดียวกัน นอกจาก Tyler แล้ว W. James Popham ได้ให้ความสนใจศึกษาการประเมินโครงการตามแนวคิดนี้ การประเมินโครงการแบบนี้ วัตถุประสงค์ของโครงการจะถูกแยกย่อยเป็นงานที่แต่ละคนจะต้องปฏิบัติ และเมื่อทุกคนปฏิบัติงาน พฤติกรรมของแต่ละคนจะปรากฏขึ้น ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ จะสามารถวัดได้โดยแบบทดสอบ (test) หรือพิจารณาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ความแตกต่างของพฤติกรรมหรือผลของการกระทำกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ คือสิ่งที่บ่งถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการ

3) รูปแบบที่ยึดการตัดสินใจ (Decision making) เป็นการประเมินโครงการที่ยึดถือรูปแบบหรือกระบวนการตัดสินใจเป็นบรรทัดฐาน โดยผู้ประเมินจะต้องเสนอข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจเป็นผู้พิจารณาเพื่อตัดสินใจว่าจะดำเนินการอย่างไรกับโครงการ ข้อมูลที่ใช้ในการประเมินได้จากแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการเป็นสำคัญ แล้วผู้ประเมินทำหน้าที่กลั่นกรอง วิเคราะห์ข้อมูลเหล่านี้ เพื่อการนำเสนอในการพิจารณาตัดสินใจโดยผู้บริหาร โครงการนั้น Stufflebeam (1971) เป็นบุคคลสำคัญที่เสนอแนวคิดและรูปแบบการประเมินโครงการชนิดนี้ ซึ่งเป็นที่รู้จักและเข้าใจกันในรูปแบบที่เรียกว่า "CIPP Model" และแนวคิดนี้ นำไปสู่ความคิดของหลักการตัดสินใจในการบริหารงานทุกประเภททั้งในภาคธุรกิจเอกชนและภาครัฐบาล การประเมินโครงการแบบ CIPP นั้นนอกจาก Stufflebeam แล้ว Marvin C. Alkin ก็ให้ความสนใจกับรูปแบบการประเมินโครงการนี้เช่นกัน

4) รูปแบบที่ยึดความเป็นอิสระจากเป้าหมาย (Goal-free) เป็นการประเมินที่มีลักษณะตรงข้ามการประเมินแบบยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักเป็นการประเมินทุกส่วนและทุกอย่างที่เกิดขึ้นจากโครงการ แล้วพิจารณาดูว่าเป็นไปตามที่ต้องการหรือไม่โดยไม่ต้องเทียบกับวัตถุประสงค์ของโครงการ เพราะถ้าไปเทียบกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือเป้าหมายของโครงการแล้ว จะทำให้ผู้ประเมินละเลยผลกระทบบางอย่างที่เกิดจากการดำเนินการของโครงการนั้น การประเมินแบบนี้ต้องการลดความลำเอียงของผู้ประเมิน ที่มุ่งพิจารณาส่วนใดส่วนหนึ่งของโครงการตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แล้วละเลยหลายสิ่งหลายอย่างที่เกิดขึ้นแล้วถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่มีความควรแก่การพิจารณา ซึ่งอาจทำให้เกิดความผิดพลาดในการพิจารณา

ตัดสินดำเนินโครงการได้ Michael S.Scriven เป็นผู้เสนอแนวความคิดและรูปแบบการประเมินโครงการชนิดนี้ ซึ่งได้รับการยอมรับและนำไปใช้ในการประเมินโครงการของกลุ่มผู้บริหารโกลด์สตัน โดยการประเมินหาความนิยมของผู้บริหารโกลด์สตันและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ โดยไม่จำเป็นต้องรู้ถึงวัตถุประสงค์ของบริษัทผู้ผลิต แต่พิจารณาความนิยมของผู้บริหารหรือผู้ใช้ผลิตภัณฑ์เป็นเกณฑ์ในการตัดสินดำเนินการผลิตหรือการประกอบการของบริษัท อนึ่งการประเมินโครงการแบบอิสระจากเป้าประสงค์ไม่นิยมใช้ในการประเมินโครงการด้านการบริการสังคมเพราะโครงการประเภทนี้หากไม่เปรียบเทียบกับเกณฑ์ หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ก็ไม่สามารถจะประเมินได้ หรือถ้าประเมินได้ก็ต้องเป็นไปตามเกณฑ์ของผู้ประเมิน ซึ่งอาจเกิดความลำเอียงขึ้นได้ และไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงของการประเมินโครงการตามแนวคิดหรือรูปแบบนี้

5) รูปแบบศิลปวิจารณ์ (Art criticism) เป็นรูปแบบการประเมินโครงการที่วิวัฒนาการมาจากศิลปะในการวิพากษ์วิจารณ์งานศิลป์ในรูปแบบต่างๆ โดยผู้ประเมินจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องหรือโครงการเป็นอย่างดี แล้วชี้แจงให้ผู้บริหารหรือผู้เกี่ยวข้องกับการพิจารณาตัดสินการดำเนินงานโครงการได้เข้าใจทราบถึงข้อดีข้อเสียและคุณค่าของโครงการอย่างเด่นชัด พยายามโน้มน้าวจิตใจของผู้เกี่ยวข้องให้เกิดความรู้สึกอย่างรุนแรงกับโครงการ ในลักษณะของความเคลิบเคลิ้มหลงใหล หรือเกลียดชังไม่เห็นด้วยกับโครงการนั้น การประเมินโดยวิธีนี้ไม่มีเกณฑ์ที่แน่นอน แต่เป็นเกณฑ์ที่เป็นไปตามความเชื่อความนิยมความรู้สึกของผู้ประเมินและผู้รับฟังเป็นสำคัญ นอกจากนี้ประสบการณ์และการศึกษาอบรมของผู้ประเมินและผู้รับฟัง เป็นเกณฑ์สำคัญของการตัดสินใจการดำเนินงานโครงการอีกด้วย Elliot W.Eisner เป็นผู้นำในการเสนอแนวคิดและรูปแบบการประเมินโครงการชนิดนี้ ซึ่งปัจจุบันยังคงได้รับการพัฒนาและยอมรับเพื่อใช้ในการประเมินโครงการต่าง ๆ มากพอสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และการวิเคราะห์สิ่งพิมพ์และข้อเขียนต่าง ๆ และนักวิชาการที่ให้ความสำคัญกับการประเมินโครงการแบบนี้อีกผู้หนึ่ง คือ Paul Kelley

6) รูปแบบรับรองมาตรฐาน (Accreditation) เป็นการประเมินโครงการซึ่งเกิดจากการรวมตัวของผู้ประกอบการชนิดเดียวกัน เช่น แพทย์ หนายความ วิศวกร และอื่น ๆ ประเมินการปฏิบัติงานของกันและกัน โดยปกติคณะผู้ประเมินจะไปเยี่ยมชมกิจการแล้วให้ข้อวิพากษ์วิจารณ์ และข้อเสนอแนะต่าง ๆ

เพื่อให้มีการปรับปรุงแก้ไขในช่วงระยะเวลาที่เหมาะสม แล้วคณะผู้ประเมินจะไปตรวจเยี่ยมชมอีกครั้ง หากโครงการนั้นได้รับการปรับปรุงแก้ไขจนเป็นที่พอใจของคณะผู้ประเมิน ผู้ประเมินก็จะเสนอให้มีการรับรองยอมรับการดำเนินโครงการของการประกอบกิจการนั้น แต่ถ้าโครงการไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้เป็นที่พอใจ โครงการนั้นอาจไม่ได้รับการยอมรับรองมาตรฐานจากสมาคมหรือกลุ่มอาชีพดังกล่าว แล้วอาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า "การประเมินโครงการแบบการตรวจสอบทางวิชาชีพ" แนวความคิดการประเมินโครงการแบบรับรองมาตรฐานหรือการตรวจสอบทางวิชาชีพเป็นที่ยอมรับและใช้กันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยทุกแห่งในสหรัฐอเมริกาจะต้องรับการรับรองมาตรฐานจากสมาคมมหาวิทยาลัย ซึ่งมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน สำหรับประเทศไทยนั้น หลักสูตรแพทยศาสตร์ที่เปิดสอนในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ จะต้องได้รับการรับรองมาตรฐานจากแพทยสภา ซึ่งถือว่าเป็นคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางหรือเฉพาะสาขาวิชาเป็นต้น ฉะนั้นอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การประเมินโครงการแบบรับรองมาตรฐาน หรือการตรวจสอบทางวิชาชีพ เป็นการตรวจสอบมาตรฐานการดำเนินงานของคนที่มีอาชีพเดียวกัน หรือมีลักษณะงานอย่างเดียวกัน

7) รูปแบบสืบสวนสอบสวน (Adversary) เป็นการประเมินโครงการโดยเลียนแบบการพิจารณาของศาลได้ส่วนโดยคณะลูกขุน โดยผู้เชี่ยวชาญ(คณะลูกขุน) จะทำการสืบค้นและสอบสวนให้ได้ข้อเท็จจริง ที่เป็นข้อดีและข้อเสียของโครงการจากบุคคล 2 ฝ่าย คือ ผู้เห็นด้วยกับโครงการ และผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับโครงการ และเมื่อได้ข้อเท็จจริงจนเป็นที่พอใจแล้ว ก็จะสรุปและพิจารณาตัดสินใจดำเนินโครงการนั้น รูปแบบการประเมินโครงการแบบสืบสวนสอบสวนนี้บางทีเรียกว่า "การประเมินโครงการแบบกึ่งกฎหมาย (Quasi-legal procedure)" ซึ่งเป็นกระบวนการที่มองดูน่าศักดิ์สิทธิ์ มีความยุติธรรมและมีลักษณะของความเป็นจริงเป็นจัง ทั้ง ๆ ที่ผู้ประเมินไม่มีอำนาจจริงตามกฎหมายแต่ประการใด แต่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายคือ ฝ่ายสนับสนุนโครงการ และฝ่ายที่ไม่สนับสนุนโครงการได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและให้ข้อมูล เพื่อให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจได้พิจารณา ก่อนที่จะตัดสินใจดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดกับโครงการที่ได้กำหนดขึ้นนั้น นักวิชาการที่ให้ความสนใจกับรูปแบบการประเมินแบบนี้ได้แก่ Robert E.Wolf , Tom R.Owens และ Murray Levine เป็นต้น

8) รูปแบบการถ่ายทอด (Transactions) เป็นการประเมินโครงการที่ผู้ประเมินอธิบายรายละเอียดของโครงการให้เป็นที่เข้าใจ แก่ผู้ดำเนินงาน

โครงการและผู้ที่ได้รับประโยชน์จากโครงการ แล้วบุคคลทั้งสองฝ่ายต่างต้องรองซึ่งกันและกันที่จะตกลงใจอย่างใดอย่างหนึ่ง การประเมินโครงการตามแนวคิดนี้ การเก็บรวบรวมข้อมูลจะกระทำโดยการสังเกต และการสัมภาษณ์อย่างละเอียด และบันทึกรายละเอียดและเหตุผลเหล่านั้นไว้ ซึ่งมีลักษณะคล้าย ๆ กับการศึกษารายกรณี ดังนั้นจึงเรียกการประเมินโครงการแบบนี้อีกอย่างหนึ่งว่า "การประเมินโครงการแบบการศึกษาเฉพาะกรณี (Case-study approach)" การประเมินโครงการตามแนวคิดนี้ใช้มากในวงการศึกษา กล่าวคือ ใช้สำหรับการประเมินหลักสูตร ประเมินการเรียนการสอน และ ยังใช้ประเมินโครงการโดยทั่วไปด้วย ผู้บุกเบิกคนสำคัญของการประเมินโครงการแบบนี้คือ Robert E. Stake

2.2.7 รูปแบบการประเมินที่สำคัญ

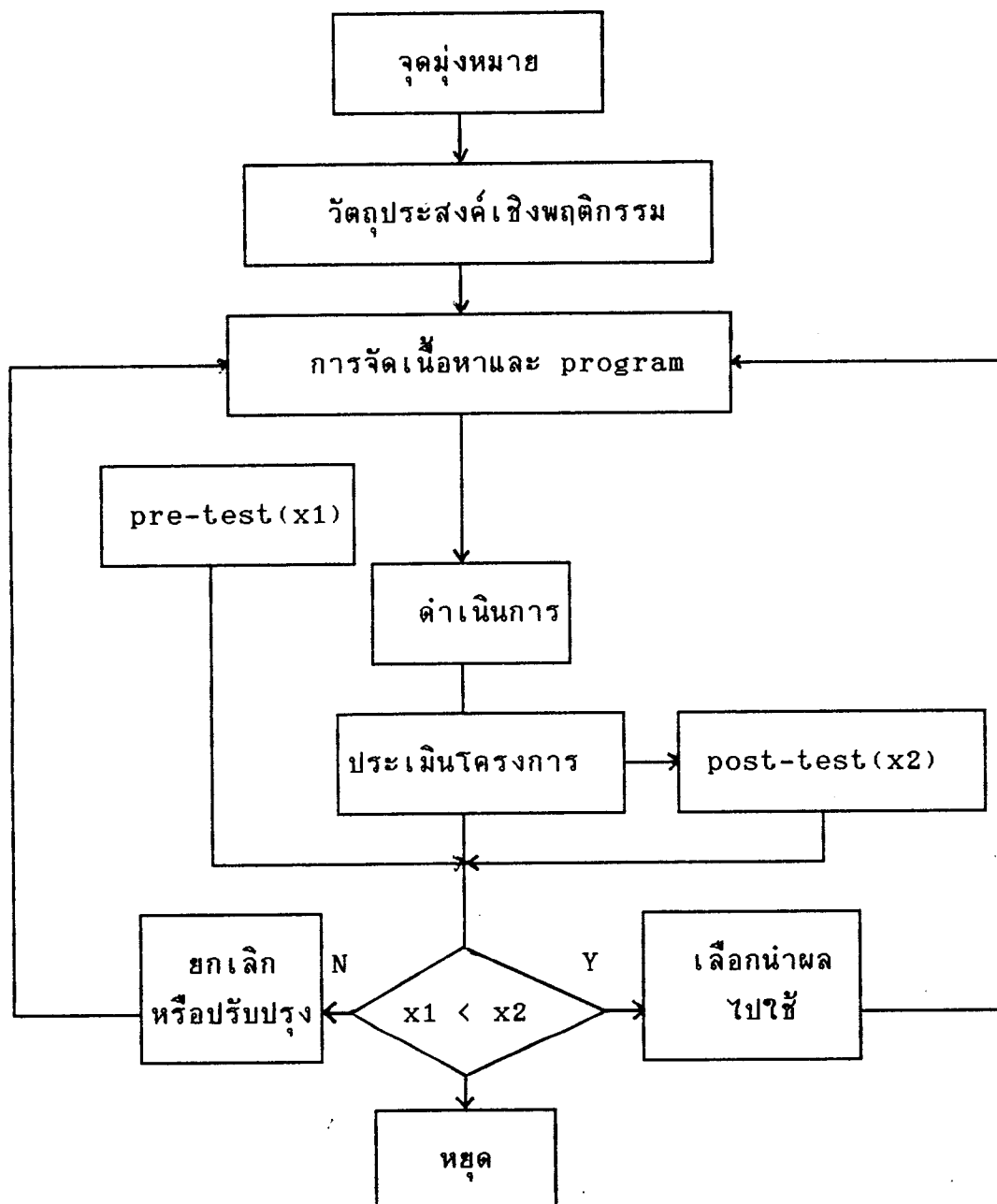
สำหรับรูปแบบการประเมินที่จะกล่าวในที่นี้ เป็นรูปแบบการประเมินที่สำคัญ ๆ และเป็นที่ยอมรับกันแพร่หลายของนักประเมินบางท่านเท่านั้น ซึ่งมีดังนี้ คือ รูปแบบการประเมินของ Tyler รูปแบบการประเมินของ Cronbach รูปแบบการประเมินของ Stake รูปแบบการประเมินของ Stufflebeam รูปแบบการประเมินของ Provus รูปแบบการประเมินของ Alkin และรูปแบบการประเมินของ Welch รายละเอียดของแต่ละรูปแบบมีดังต่อไปนี้

2.2.7.1 รูปแบบการประเมินของ Tyler (Tyler model)

แนวการประเมินตามรูปแบบของ Tyler นั้น จะเน้นความสำคัญของการประเมินโดยยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก กล่าวคือในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญก็คือผลผลิตจากโครงการ ถ้าหากว่าผลผลิตจากโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ก็ประเมินได้ว่าโครงการนั้นสัมฤทธิ์ผลตามจุดหมายที่วางไว้แต่แรก ตามแนวความคิดนี้จะเห็นว่า ปัญหาใหญ่จะอยู่ที่ว่าการที่จะวัดผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์นั้นเป็นเรื่องลำบาก เพราะบ่อยครั้งวัตถุประสงค์ของโครงการจะเขียนไว้ในรูปอัตนัย ทำให้การวัดตามวัตถุประสงค์เป็นไปได้อย่างยาก ดังนั้นก่อนที่จะมีการประเมินโครงการใด ๆ ก็ตาม จะต้องนำวัตถุประสงค์ของโครงการนั้นมาเขียนเป็นจุดหมายเชิงพฤติกรรมเสียก่อน ซึ่งจะง่ายต่อการสร้างเครื่องมือวัด และง่ายต่อการเปรียบเทียบผลจากการปฏิบัติกับจุดหมายเชิงพฤติกรรมที่วางไว้ ตามรูปแบบการประเมินของ Tyler นี้จะเห็นว่าเกณฑ์ (criteria) ที่ใช้ในการประเมินคือจุดหมายเชิงพฤติกรรมนั่นเอง จุดมุ่งหมายของการประเมินตามแบบของ Tyler มี 2 ประการ คือ เพื่อตัดสินว่าจุดหมายของการศึกษาที่ตั้งไว้ในรูปวัตถุประสงค์

เชิงพฤติกรรมนั้นประสบผลสำเร็จหรือไม่ ส่วนใดที่ประสบผลสำเร็จก็อาจเก็บไว้ใช้ต่อไปได้ ส่วนที่ไม่ประสบผลสำเร็จก็จะได้รับการปรับปรุงแก้ไขต่อไป และเพื่อประเมินความก้าวหน้าทางการศึกษาของกลุ่มประชากรขนาดใหญ่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือ และเพื่อที่จะให้ข้อมูลนั้นสามารถนำมาปรับปรุงนโยบายส่วนรวมได้ด้วย จะเห็นว่าตามรูปแบบการประเมินของ Tyler นั้น จะเหมาะสมกับโครงการเรียนการสอนหรือการฝึกอบรม หรือโครงการที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ หรือที่เรียกว่า Summative evaluation ขึ้นตอนในการประเมินตามแนวคิดของ Tyler เริ่มต้นจากการค้นหาจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของโครงการที่จะประเมิน แล้วนำจุดมุ่งหมายมาแตกเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม จากนั้นจัดโปรแกรมของโครงการประเมินให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมนั้น ๆ แล้ว ทำการทดสอบก่อนเริ่มโครงการด้วยเครื่องมือที่น่าเชื่อถือ ดำเนินการตามโครงการที่กำหนดไว้ และเมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้วทำการทดสอบอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นประเมินประสิทธิภาพของโครงการ โดยเปรียบเทียบคะแนนจากผลการสอบทั้งสองครั้ง แล้วนำผลการประเมินไปใช้ จากนั้นตอนดังกล่าวสามารถเขียนโครงสร้างรูปแบบการประเมินของ Tyler ได้ดังนี้ (สุขุม มูลเรือง, 2530)

รูปแบบการประเมินของ Tyler

2.2.7.2 รูปแบบการประเมินของ Cronbach

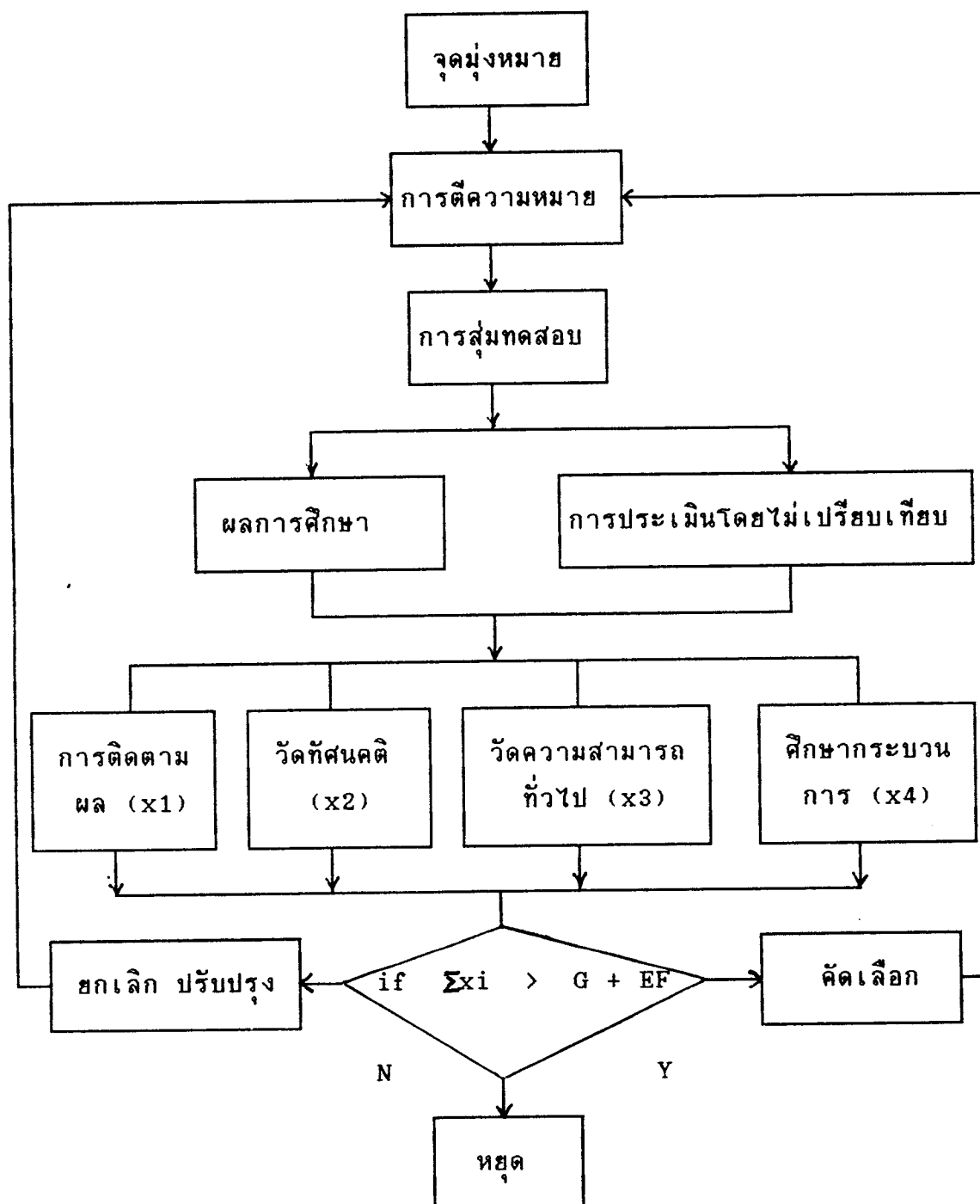
ตามแนวความคิดของ Lee J. Cronbach การประเมินคือการเก็บรวบรวมข้อมูล และใช้ข้อมูลนั้นเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการทางการศึกษา คำว่าโครงการทางการศึกษามีขอบเขตรอบคลุมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ทางการศึกษา ซึ่งอาจจะเป็นสื่อการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียน หรือประสบการณ์การเรียนที่ทางโรงเรียนจัดให้กับนักเรียน ตามแนวคิดนี้ การประเมินเกี่ยวข้องกับกิจกรรมมากมายหลายอย่างและไม่มีหลักการใดครอบคลุมได้ว่าจะวัดกิจกรรมใดบ้างในทุก ๆ สถานการณ์ ดังนั้นจึงเชื่อว่าการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนแต่เพียงอย่างเดียว ย่อมไม่เป็นการเพียงพอสำหรับการประเมิน

Cronbach (1963; อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2533) กล่าวว่า โดยทั่วไปการประเมินนั้นเรามีจุดมุ่งหมาย 3 อย่าง คือ เพื่อการปรับปรุงรายวิชา (Course improvement) เป็นการพิจารณาตัดสินว่า สื่อการเรียนการสอน หรือวิธีการสอนใดที่ให้ผลเป็นที่น่าพอใจ หรือว่าสิ่งเหล่านั้นต้องการที่จะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขในส่วนตัว เพื่อตัดสินเกี่ยวกับตัวบุคคล (Decision about individual) โดยเฉพาะตัวผู้เรียน การค้นหาหรือการสำรวจความต้องการของผู้เรียน เพื่อนำไปใช้ในการวางแผน หรือการคัดเลือกและการจัดกลุ่มผู้เรียน ตลอดจนการให้ข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้า และความบกพร่อง และเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับระเบียบวิธีการในการบริหาร (Administrative regulation) เป็นการพิจารณาว่าระบบการบริหารของโรงเรียนที่เป็นอยู่นั้น ดีหรือไม่ ครูแต่ละคนมีประสิทธิภาพ หรือคุณภาพอย่างไร ตามแนวคิดนี้เชื่อว่า การกำหนดจุดมุ่งหมายที่เฉพาะเจาะจงมากเกินไปนั้น ให้ผลในเรื่องการเรียนการสอนน้อยกว่าการกำหนดวัตถุประสงค์อย่างกว้าง ๆ เพราะการกำหนดลงไปเฉพาะ จะทำให้ผู้เรียนสนใจกับสิ่งที่กำหนดไว้เฉพาะเท่านั้น และมองการประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน หน้าที่ที่สำคัญที่สุดของการประเมินก็คือ การค้นหาว่าส่วนของโครงการที่บกพร่อง และต้องปรับปรุงแก้ไข การประเมินผลตามแนวคิดนี้ประกอบด้วย กระบวนการวิธีการประเมินในด้านต่าง ๆ 4 ด้านด้วยกัน คือ ด้านที่ 1 การติดตามประเมินผล (Follow-up studies) เป็นการดำเนินการติดตามดูความเปลี่ยนแปลงของกลุ่มผู้ผ่านโครงการไปแล้ว เพื่อศึกษารายละเอียดทั้งหมดที่เกิดขึ้น การศึกษาอาจจะดำเนินการศึกษาทั้งหมดทุกคนหรือสุ่มเป็นกลุ่มย่อย ๆ หรือแม้แต่การศึกษาเปรียบเทียบ แต่ในความคิดของ Cronbach ไม่นิยมการศึกษาเปรียบเทียบมากนัก เพราะไม่เชื่อแน่ว่าทั้งสองกลุ่มจะมีความเท่าเทียมกันจริง แต่การศึกษา

เปรียบเทียบก็ทำได้ในกรณีทีกลุ่ม 2 กลุ่ม หรือมากกว่านี้ รับประกันได้ว่ามีความเท่าเทียมกันอย่างแท้จริง ด้านที่ 2 การวัดทัศนคติ (Attitude measurement) การเปลี่ยนแปลงทัศนคติโดยทั่วไปจะถือว่าเป็นเป้าหมายที่สำคัญอย่างหนึ่ง ทัศนคติในความหมายของ Cronbach หมายถึง ความเชื่อที่มีความลึกซึ้งไปกว่าการยอมรับหรือไม่ยอมรับในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การวัดทัศนคติทำได้หลายอย่าง เช่น การสัมภาษณ์ และการใช้แบบสอบถามก็จะมีประโยชน์มาก แต่ไม่ควรเชื่อผลจากแบบสอบถามมากนัก ต้องดูอัตราส่วนของผู้ตอบในการแสดงความคิดเห็นแต่ละข้อมีน้ำหนักเพียงพอหรือไม่ และที่สำคัญก็คือทัศนคติเปลี่ยนแปลงได้ง่ายและผู้ตอบมีความลำเอียง (Bias) ได้มาก ถ้าผู้ตอบมีประโยชน์เกี่ยวข้อง ถ้าถามความคิดเห็นที่ไม่เกี่ยวข้องกันเนื้อหาอย่างตรง ๆ จะได้ผลน่าเชื่อถือมากกว่า ด้านที่ 3 การวัดความสามารถทั่ว ๆ ไป (Proficiency measurement) เป็นการวัดความชำนาญ ความคล่องแคล่ว ในการวัดความสามารถทั่วไป เครื่องมือที่ใช้มีอยู่หลายแบบแตกต่างกันออกไป แล้วแต่จุดมุ่งหมายและจุดเน้นของเรื่องที่จะศึกษา ซึ่งไม่ว่าเป็นจะต้องใช้แบบทดสอบฉบับเดียวกับเด็กทั้งหมด การวัดความสามารถเฉพาะเรื่องอาจจะใช้การสอบแบบอัตนัย การวัดทักษะความสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ทำโดยการให้ทำงานเป็นกลุ่ม ในการวัดความสามารถทั่วไปจะพบว่าคะแนนที่ได้จากแบบทดสอบแต่ละข้อจะมีประโยชน์มากกว่าคะแนนที่ได้จากการทดสอบรวมทั้งฉบับ ดังที่ Ferris (อ้างถึงในสมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2533) ได้กล่าวว่าคะแนนสอบจะมีความคลาดเคลื่อนไม่ตรงกับความเป็นจริง การตีความหมายจากคะแนนรวมทำให้เกิดความผิดพลาดได้ง่าย ด้วยเหตุนี้เอง Cronbach จึงมีความเห็นว่า การประเมินควรที่จะนำมาใช้ทุกระยะที่มีการดำเนินการใช้หลักสูตร ไม่จำเป็นต้องรอให้จบหลักสูตรเสียก่อนแล้วก็ไม่ควรประเมินเพียงเพื่อตรวจสอบผลที่หลักสูตรได้คาดหวังไว้เท่านั้น แต่จะต้องศึกษาในเรื่องอื่น ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้จากหลักสูตร และที่สำคัญก็คือ นักประเมินจะต้องระลึกไว้เสมอว่า ความรู้เป็นสิ่งที่ระดับขึ้น (Knowledge is the matter of degree) ดังเช่น บุคคล 2 คน อาจจะรู้หลักการและข้อมูลเหมือนกัน แต่ย่อมแตกต่างกันในเรื่องความเข้าใจ การตีความหมายตลอดจนการนำไปใช้ ดังนั้นการวัดความสามารถทั่วไปจะต้องมีการสอบวัด ความลึก ความกว้าง ความต่อเนื่อง และการนำความรู้ไปใช้ด้วย และ ด้านที่ 4 การศึกษากระบวนการ (Process studies) มีจุดมุ่งหมายในการศึกษาสิ่งที่เกิดขึ้นในโครงการเพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้น ส่วนนี้เป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการ ซึ่งเกิดขึ้น ขณะที่โครงการ

กำลังดำเนินอยู่ การศึกษากระบวนการจะทำให้ผู้ดำเนินโครงการได้รับทราบข้อมูลย้อนกลับที่เป็นประโยชน์ ในการดำเนินงานต่อไปเพราะการปล่อยให้การดำเนินการไปเรื่อย ๆ โดยไม่ได้ปรับปรุงการดำเนินการย่อมมีผลเสียอย่างมากต่อโครงการดังกล่าว ดังนั้นการศึกษากกระบวนการจึงเป็นสิ่งจำเป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้โครงการดำเนินไปโดยสะดวกยิ่งขึ้น รูปแบบการประเมินของ Cronbach มีลักษณะดังนี้ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2533)

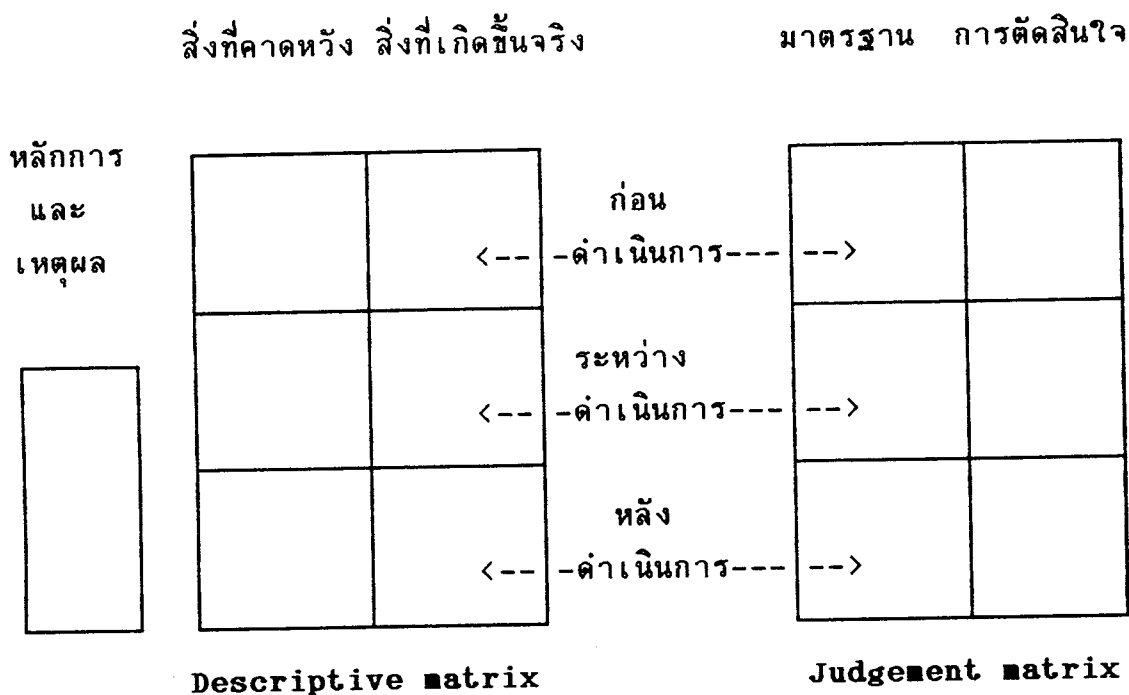
รูปแบบการประเมินของ Cronbach

2.2.7.3 รูปแบบการประเมินของ Stake (The Countenance model)

ตามแนวความคิดของ Stake (1969; อ้างถึงใน สมบัติ สุวรรณพิทักษ์, 2531) การประเมินโครงการหมายถึงกระบวนการที่เกี่ยวกับการบรรยาย และการตัดสินคุณค่าของโครงการ หรือเป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจ ซึ่งชี้ให้เห็นวัตถุประสงค์ของการประเมินว่ามีอยู่ 2 ประการคือเพื่อต้องการได้ข้อมูลต่างๆ ที่จะนำมาบรรยาย หรืออธิบายเกี่ยวกับโครงการ และเพื่อต้องการได้ข้อมูลที่สามารถนำมาตัดสินคุณค่าของโครงการ ตามปกติในการประเมินโครงการนั้น นักประเมินมีความจำเป็นจะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับโครงการ ซึ่งตามรูปแบบการประเมินของ Stake นี้ ได้จำแนกข้อมูลออกเป็น 2 ส่วนคือเมตริกภาคบรรยาย (Descriptive matrix) และ เมตริกการตัดสินคุณค่า (Judgement matrix) และได้เสนอว่า ก่อนการบรรยายหรือตัดสินคุณค่าของโครงการใด นักประเมินควรจะทำการศึกษาหลักการและเหตุผลของโครงการนั้น ๆ ด้วย ซึ่งรูปแบบการประเมินมีลักษณะดังรูปต่อไปนี้ (สมบัติ สุวรรณพิทักษ์, 2531)

รูปแบบการประเมินของ Stake

ตามแนวทางของรูปแบบจำลองดังกล่าวนี้ ได้จำแนกสิ่งที่ต้องการพิจารณาจากโครงการประเมินออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 การประเมินก่อนการดำเนินการ หรือสิ่งนำ ปัจจัยนำเข้า เบื้องต้น (Antecedents) ซึ่งหมายถึงสภาพเงื่อนไขหรือปัจจัยต่างๆ ในการดำเนินโครงการ ส่วนที่ 2 การประเมินระหว่างดำเนินการหรือการปฏิบัติการ (Transaction) หมายถึง กิจกรรมดำเนินการ กิจกรรมที่ปฏิบัติจริง พฤติกรรมระหว่างบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างกัน และ ส่วนที่ 3 การประเมินหลังดำเนินการหรือผลลัพธ์ (Outcome) ผลการดำเนินงานหมายถึงผลจากการนำโครงการไปปฏิบัติ แต่ละส่วนของสิ่งที่ต้องการพิจารณาในการประเมิน ได้จำแนกคุณลักษณะที่ต้องการศึกษา ไว้ 4 ลักษณะ คือ

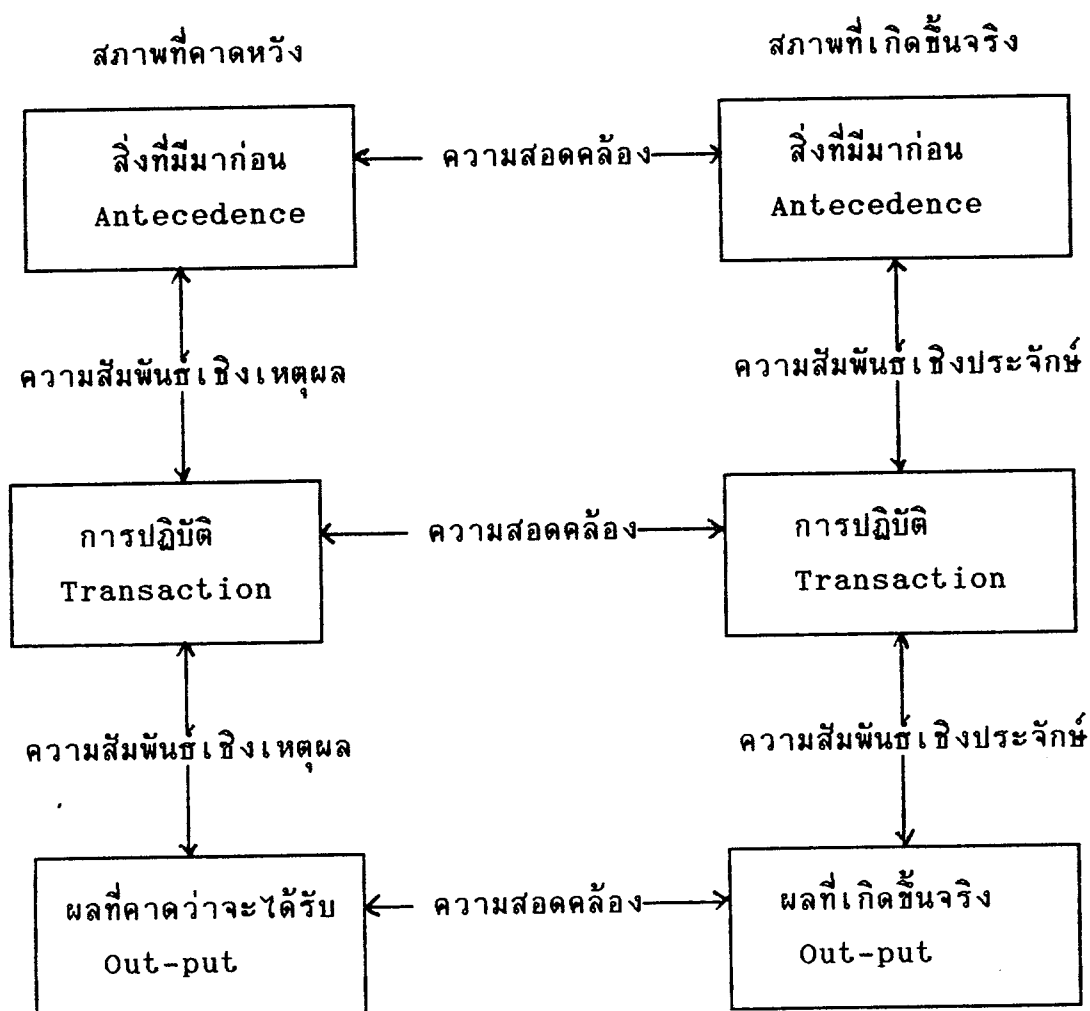
ลักษณะที่ 1 ความคาดหวังหรือแผนงาน (Intents) ซึ่งจำแนกตามสิ่งที่จะต้องประเมิน กล่าวคือความคาดหวังเกี่ยวกับสิ่งนำ การปฏิบัติ และผลการดำเนินงาน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความคาดหวังนี้จะครอบคลุมวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายทั้งหมดของโครงการ

ลักษณะที่ 2 สิ่งที่เกิดขึ้นจริง (Observation) จำแนกตามสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเกี่ยวกับสิ่งนำปฏิบัติการ และแผนการดำเนินการ

ลักษณะที่ 3 มาตรฐาน หรือมาตรฐานการดำเนินงาน (Standard) หมายถึงคุณลักษณะที่ควรจะมีควรจะทำ หรือควรได้รับเกี่ยวกับสิ่งนำปฏิบัติการและผลการดำเนินงานตามลำดับ

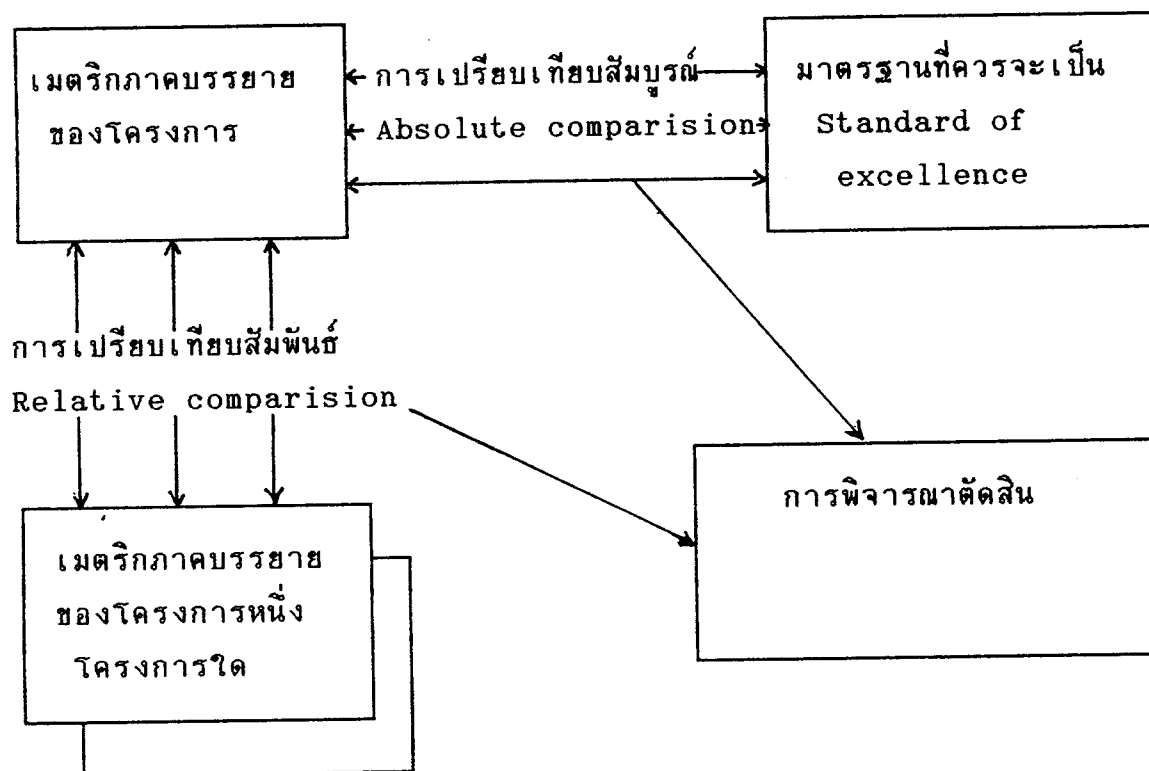
ลักษณะที่ 4 การตัดสิน (Judgement) เป็นการสรุปเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้นหรือสิ่งนำ ปฏิบัติการ และผลการดำเนินการ

การพิจารณาความสอดคล้องและความสัมพันธ์ มีวิธีการพิจารณา 2 วิธี คือการพิจารณาเมตริกบรรยาย และการเปรียบเทียบเมตริกภาคบรรยายกับเมตริกภาคตัดสินคุณค่า โดยอาศัยเกณฑ์ความสัมพันธ์ หรือ เกณฑ์สัมพันธ์ การพิจารณาเมตริกบรรยายพิจารณาได้ 2 แนว คือ การพิจารณาความสอดคล้องระหว่างความคาดหวังกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง เป็นการพิจารณาในแนวนอน (Horizontal) และการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งนำปฏิบัติการ และผลการดำเนินงาน เป็นการพิจารณาในแนวตั้ง (Vertical) จากความสัมพันธ์ดังกล่าวมาแล้ว สามารถเขียนเป็นรูปได้ดังนี้

จากรูปจะเห็นว่าในการพิจารณาเมตริกบรรยายนั้น ได้พิจารณา 2 แนวทางคือ การพิจารณาความสอดคล้องระหว่างแผนงาน หรือความคาดหวัง กับสิ่งที่เกิดขึ้นซึ่งความสอดคล้องในที่นี้ หมายถึงสภาพการณ์ที่คาดหวังที่ได้เกิดขึ้นจริง ผู้ประเมินจะต้องบันทึกความไม่สอดคล้องและปริมาณความไม่สอดคล้อง ในแต่ละแถว และต้องไม่ลืมว่าความสอดคล้องเป็นเพียงตัวชี้ว่า สิ่งที่คาดหวังได้เกิดจริงเท่านั้น ไม่ใช่ตัวชี้ผลลัพธ์ว่าเชื่อถือได้หรือไม่ และต้องพิจารณาด้วยว่าเมตริกบรรยายคือ การพิจารณาความสัมพันธ์ โดยพิจารณาความสัมพันธ์เชิงตรรกะ (Logical contingency) ของแผนงานในแง่ความสมเหตุสมผล และความเป็นไปได้ของ แผนงานที่วางไว้ ในขณะที่เดียวกันก็พิจารณาความสัมพันธ์เชิงประจักษ์ (Empirical contingency) ของสิ่งที่เกิดขึ้นกล่าวคือพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยพื้นฐาน ที่มีจริงกับแนวทางการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริง และแผนการดำเนินงานที่เกิดขึ้นจริง

ส่วนการเปรียบเทียบเมตริกภาคบรรยายกับเมตริกภาคตัดสินคุณค่าโดยอาศัยเกณฑ์สัมบูรณ์ (Absolute criteria) หรือเกณฑ์สัมพันธ์ (Relation criteria) ซึ่งอาจทำได้โดยการเปรียบเทียบกับเมตริกภาคบรรยายของโครงการอื่นๆ ดังแสดงในรูปต่อไปนี้

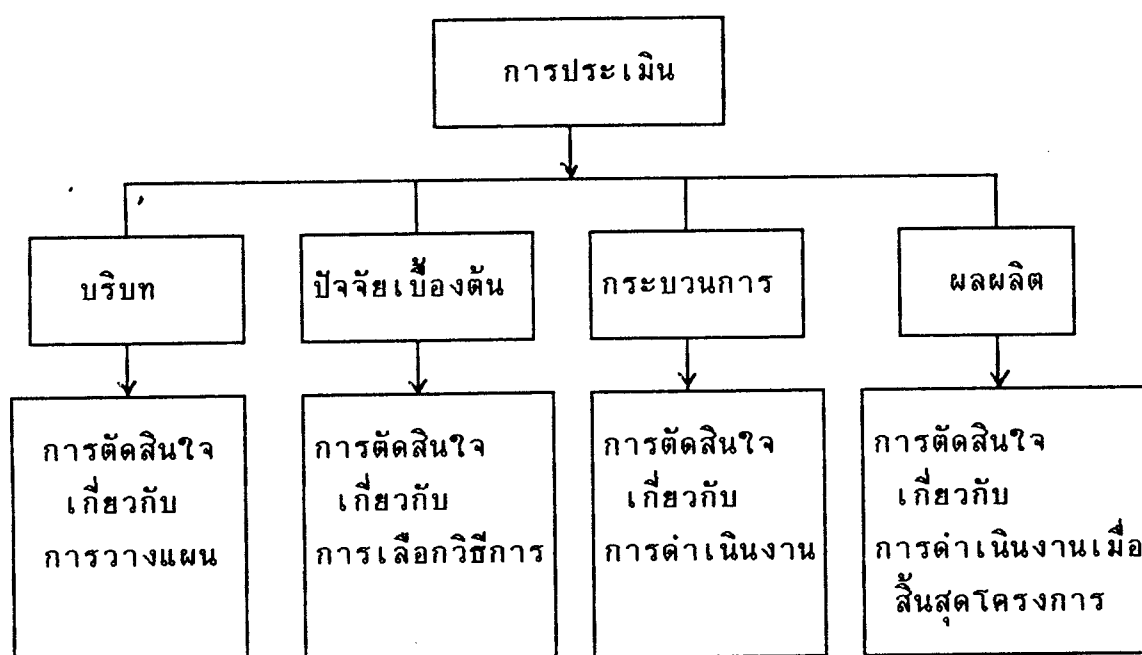
2.2.7.4 รูปแบบการประเมินของ Stufflebeam (CIPP model)

ตามแนวคิดของ Daniel L. Stufflebeam การประเมินโครงการเป็นกระบวนการของการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนการจัดเตรียมข้อมูลต่างๆ เพื่อการนำไปใช้ในการตัดสินใจหาทางเลือกที่เหมาะสม

รูปแบบการประเมินของ Stufflebeam หรือ CIPP model นั้น เป็นรูปแบบการประเมินที่ได้รับความนิยมจากนักประเมินเป็นอย่างมากในปัจจุบัน รูปแบบการประเมินประเภทนี้ไม่เพียงแต่ประเมินว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่เท่านั้น แต่ยังเป็นการประเมินเพื่อให้รายละเอียดอื่นๆ เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการอีกด้วย ดังนั้นกรอบความคิดในการประเมินแบบ CIPP จึงเป็นที่นิยมใช้กัน

โดยทั่วไป CIPP model จะประเมินในด้านต่างๆ 4 ด้าน คือการประเมินบริบท (Context evaluation) ซึ่งจะช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนในการกำหนดวัตถุประสงค์ การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input evaluation) เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้างเพื่อกำหนดรูปแบบของโครงการ การประเมินกระบวนการ (Process evaluation) เป็นการตัดสินใจในด้านการประยุกต์ใช้เพื่อควบคุมการดำเนินการของโครงการ และการประเมินผลผลิต (Product evaluation) ซึ่งจะช่วยในการตัดสินใจ เพื่อตัดสินและดูผลสำเร็จของโครงการ ความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินกับการตัดสินใจของ CIPP มีลักษณะดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินกับการตัดสินใจตามรูปแบบ CIPP

สำหรับรายละเอียดในการประเมินในแต่ละด้านนั้น การประเมินบริบท เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ได้หลักการและเหตุผลมากำหนดจุดมุ่งหมาย โดยจะระบุถึงสภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายใน ที่อาจจะมีผลกระทบต่อโครงการ สภาพการณ์ที่คาดหวังเอาไว้กับที่เป็นจริงในสภาพแวดล้อมดังกล่าวเป็นอย่างไร มีความต้องการหรือปัญหาใดบ้างที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองหรือแก้ไข ในการประเมินสภาพแวดล้อมนี้ผู้ประเมินอาจจะใช้วิธีดังต่อไปนี้คือ การวิเคราะห์ทางความคิด

(Conceptual analysis) การวิจัยด้วยการเก็บข้อมูลในสนามมาวิเคราะห์ (Empirical studies) และอาศัยทฤษฎี และความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ การประเมินบริบทนี้จะช่วยให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจ ในด้านการวางแผนหรือกำหนดจุดมุ่งหมาย (Planing decision)

การประเมินปัจจัยเบื้องต้นเป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเสนอข้อมูลสำหรับการกำหนดถึงวิธีการใช้ทรัพยากร เพื่อให้โครงการบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ในทางปฏิบัติมักจะต้องการระบุและประเมินในสิ่งต่อไปนี้ คือ ความสามารถของหน่วยงานที่รับผิดชอบ กลยุทธ์หรือวิธีการที่นำมาใช้เพื่อการบรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการ และรูปแบบเฉพาะของข้อมูลที่จะช่วยสนับสนุนการนำยุทธวิธีที่เลือกสรรไว้แล้วไปใช้ การประเมินปัจจัยเบื้องต้นนี้จะช่วยให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจในด้านโครงสร้าง หรือการวางรูปแบบการดำเนินงาน (Structuring decision)

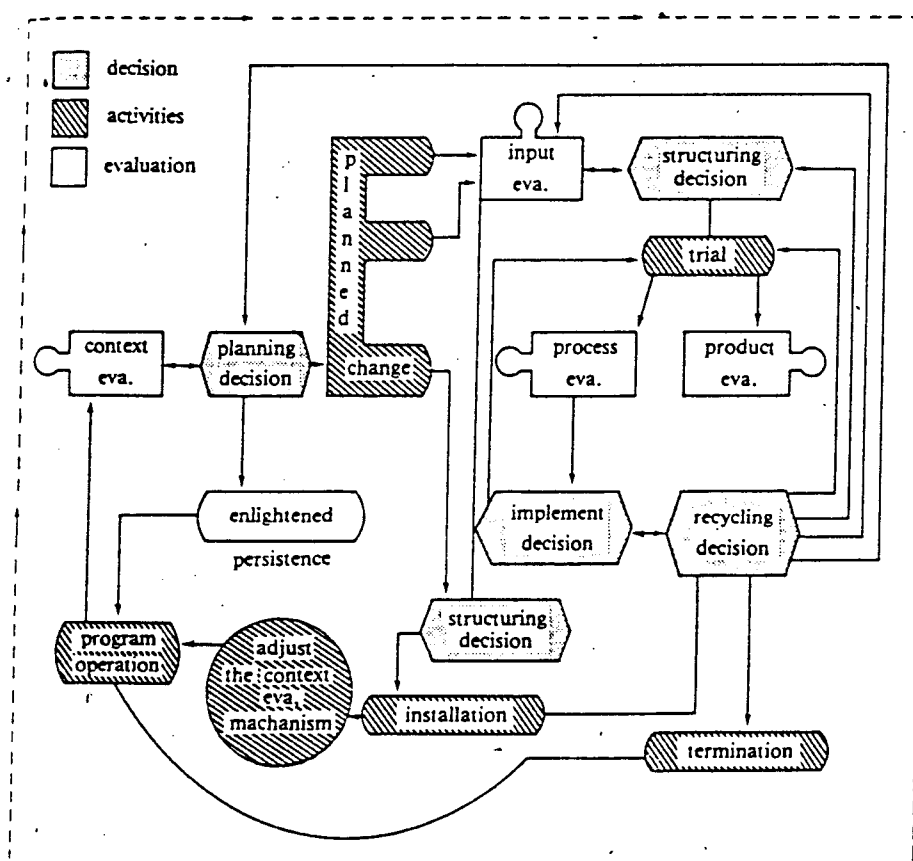
การประเมินกระบวนการ เป็นการประเมินเพื่อการควบคุมการบริหารโครงการ ผลของการประเมินจะเป็นข้อมูลให้ผู้บริหารโครงการใช้ปรับปรุงโครงการให้สามารถดำเนินไปได้ และบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ การประเมินกระบวนการจะมีบทบาทสำคัญในเรื่องการให้ข้อมูลย้อนกลับเป็นระยะ ๆ เพื่อการตรวจสอบการดำเนินโครงการ โดยทั่วไปการประเมินกระบวนการมีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ คือ ประการแรก เพื่อการหาข้อบกพร่องของโครงการในระหว่างที่มีการปฏิบัติการหรือการดำเนินงานตามแผนนั้น ประการที่ 2 เพื่อการหาข้อมูลต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของโครงการและ ประการที่ 3 เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการดำเนินงานของโครงการ ฉะนั้นในการประเมินกระบวนการจะต้องมีการจัดบันทึกเอาไว้และจำเป็นต้องอาศัยวิธีการหลาย ๆ อย่างรวมกัน เช่น การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ การปะทะสัมพันธ์ การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถามประเภทมาตรประมาณค่า การให้เขียนรายงานประเภทปลายเปิด เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว องค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการประเมินมี 4 อย่างคือ การให้มีนักประเมินที่ต้องการทำงานเต็มเวลา การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน การร่วมประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับข้อมูลย้อนกลับที่ได้รับ ระหว่างนักประเมินกับผู้บริหารโครงการเป็นระยะ ๆ และการปรับปรุงแผนการประเมินให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา ข้อมูลที่ได้จากการประเมินกระบวนการของโครงการ จะต้องได้รับการแยกแยะโดยละเอียด และการรายงานข้อมูลที่ถูกนำเสนอตลอดระยะเวลาในระยะต้น ๆ

ของการดำเนินโครงการ ทั้งนี้เพื่อการตัดสินใจปรับปรุงแก้ไขและการดำเนินงานโครงการที่ถูกต้องเหมาะสม และมีประสิทธิภาพตามที่ต้องการ การประเมินกระบวนการนี้จะให้ข้อมูลที่ช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ

ส่วนการประเมินผลผลิต เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการพิจารณาตัดสินใจ หรือแสดงความคิดเห็นต่อความสำเร็จของโครงการ ทั้งขณะที่โครงการดำเนินการอยู่และเมื่อโครงการได้เสร็จสิ้นลง ในกระบวนการทางการศึกษานั้น การประเมินผลผลิตจะให้ข้อมูลที่จะนำมาช่วยตัดสินใจว่า มีกิจกรรมทางการศึกษาใดบ้างที่ควรทำต่อไปหรือเลิกทำเสีย หรือควรนำมาปรับปรุงแก้ไขเสียใหม่

รูปแบบการประเมินของ Stufflebeam มีลักษณะดังรูปต่อไปนี้
(สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2533)

รูปแบบการประเมินของ Stufflebeam

2.2.7.5 รูปแบบการประเมินของ Provus

Provus (อ้างอิงใน สุขุม มุลเรือง, 2530) ได้กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของการประเมิน คือ การหาข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจโครงการว่าจะปรับปรุง ดำเนินการต่อไป หรือยกเลิกโครงการ หลักการสำคัญของการประเมินตามรูปแบบของ Provus มี 3 ประการคือ การพิจารณาความสอดคล้องของสิ่งที่เกิดขึ้นจากโครงการกับมาตรฐานหรือเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ระบุความแตกต่างของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงการกับเกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้และใช้ข้อมูลจากความแตกต่างที่พบเพื่อค้นหาข้อบกพร่องของโครงการ

ขั้นตอนในการประเมินผลตามรูปแบบของ Provus แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนตามสิ่งที่จะต้องประเมินคือการบรรยายโครงการ(Program definition) การดำเนินงานโครงการ (Program installation) ผลผลิตระหว่างดำเนินโครงการ (Program interim product) ผลผลิตสุดท้ายของโครงการ (Program terminal product) และการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและกำไร (Cost-benefit) รายละเอียดของขั้นตอนการประเมินมีดังนี้

ขั้นที่ 1 การบรรยายโครงการ เป็นการระบุรายละเอียดต่าง ๆ ของโครงการ ซึ่งส่วนมากประกอบด้วยส่วนที่สำคัญ 3 ประการ คือ วัตถุประสงค์ของโครงการ ปัจจัยสำหรับการดำเนินงาน และกิจกรรมที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ ในการประเมินขั้นตอนการบรรยายโครงการนี้ต้องระบุให้ชัดเจนว่ากระบวนการอะไรที่จะเปลี่ยนปัจจัยเบื้องต้นให้เป็นผลผลิตที่ต้องการ พร้อมทั้งต้องกำหนดมาตรฐาน(Standard)หรือที่เรียกว่าโครงการเกณฑ์(Design criteria) ซึ่งสามารถกำหนดได้จากผลการประชุมและข้อเสนอแนะของกลุ่มผู้ดำเนินโครงการทุกระดับ หลังจากนั้นนักวิจัยจะนำมาปรับปรุงและให้ผู้ดำเนินโครงการพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง

ขั้นที่ 2 การดำเนินงานโครงการ เป็นขั้นตอนที่สำคัญในการประเมินกิจกรรมของครู และนักเรียนว่าเหมาะสมกับมาตรฐานที่ตั้งไว้เพียงใด ขั้นนี้จะทำให้ทราบความแตกต่างระหว่างสิ่งที่คาดหมายในขั้นที่ 1 กับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ข้อควรระวังในการเปรียบเทียบก็คือ การพิจารณาถึงความเชื่อถือได้และความเที่ยงตรงของการเปรียบเทียบ

ขั้นที่ 3 ผลผลิตระหว่างดำเนินโครงการ เป็นการประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้นบางส่วนจากการดำเนินโครงการ เพื่อนำไปปรับปรุงการดำเนินงานในขั้นนี้ ผู้ประเมินมุ่งหาคำตอบว่า โครงการบรรลุวัตถุประสงค์ย่อยที่จะนำไปสู่วัตถุประสงค์

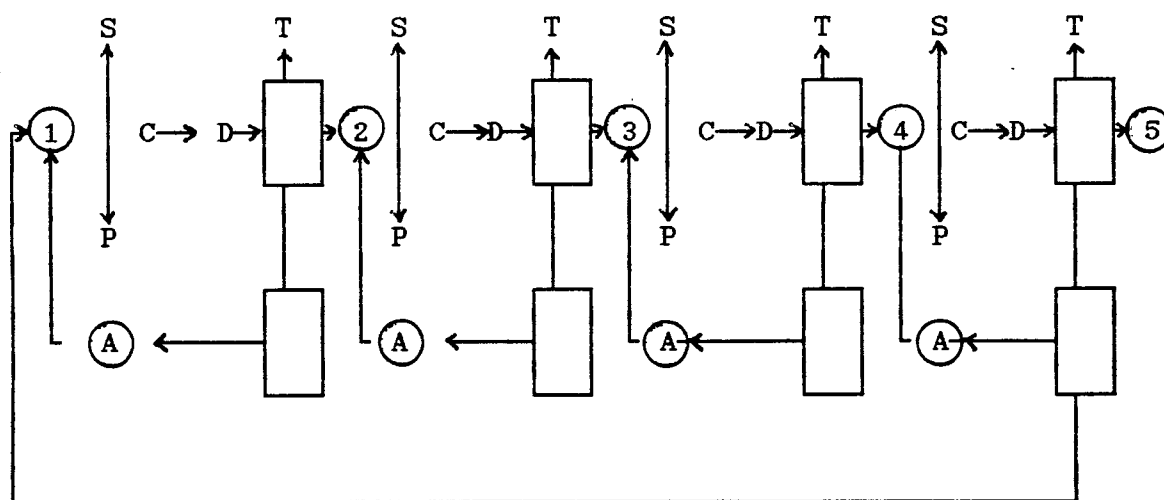
ขั้นสุดท้ายได้เพียงใด ภายใต้งैอนไซโตและบรรลุดม่งหมายเพียงใด

ขั้นที่ 4 ผลผลิตสุดท้ายของโครงการ เป็นการประเมินผลสุดท้ายที่เกิดขึ้นจากโครงการ ผู้ประเมินจะต้องตอบคำถามให้ได้ว่าโครงการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ขั้นสุดท้ายหรือไม่ เป็นที่น่าสังเกตว่าการประเมินผลผลิตได้ทำมานานแล้วในกลุ่มวิจัยการศึกษา แต่เพิ่งจะเริ่มทำในกลุ่มนักประเมินเมื่อไม่นานมานี้เอง ความสัมพันธ์ระหว่างเงื่อนไขของการประเมินและผลที่ได้รับในขั้นที่ 3 สามารถนำมาจัดเป็นตัวแปรอิสระที่เหมาะสมในการควบคุมการดำเนินโครงการใหม่ได้

ขั้นที่ 5 การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและผลกำไร ในขั้นนี้จะมีหรือไม่ก็ได้ การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับผลที่ได้รับจะเป็นเครื่องชี้ประสิทธิภาพของโครงการ ซึ่งจะทำให้ภายใต้งैอนไซโตบางประการ เช่น ผลกำไรของโครงการจะต้องสามารถวัดได้ แต่ในสภาพจริงๆ เราไม่สามารถวัดได้ชัดเจน การวิเคราะห์ด้วยวิธีการนี้ มุ่งจะตอบคำถามว่าในระหว่างโครงการ 2 โครงการหรือมากกว่า โครงการใดบรรลุผลที่ตั้งไว้โดยเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด

โดยสรุปจะเห็นว่าการประเมินโครงการตามแบบแนวคิดของ Provus มีการดำเนินขั้นตอนการพัฒนาแบบเปรียบเทียบ 4 ขั้นตอน ที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ส่วนขั้นที่ 5 เป็นการประเมินต้นทุนและกำไร เพื่อใช้เป็นแนวทางเลือกโครงการ และต้องผ่านการดำเนินการทั้ง 4 ขั้นตอนมาแล้ว ซึ่งในขั้นที่ 5 นี้เป็นขั้นที่จะทำหรือไม่ทำก็ได้

รูปแบบการประเมินของ Provus

เมื่อ	T (Terminate)	= ยกเลิกหรือยุติการดำเนินงาน
	S (Standards)	= มาตรฐาน หรือ เกณฑ์ในการประเมิน
	P (Performance)	= การปฏิบัติ
	C (Comparision)	= การเปรียบเทียบผลการปฏิบัติกับมาตรฐาน
	D (Discrepancy)	= ผลต่างระหว่างการปฏิบัติกับเกณฑ์มาตรฐาน
	A (Alternation)	= การปรับปรุงแก้ไข
	(1)	= ขั้นตอนการบรรยายโครงการ
	(2)	= ขั้นตอนการดำเนินโครงการ
	(3)	= ขั้นตอนผลผลิตระหว่างดำเนินโครงการ
	(4)	= ขั้นตอนผลผลิตสุดท้ายของโครงการ
	(5)	= ขั้นตอนวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและผลกำไร

2.2.7.6 รูปแบบการประเมินของ Alkin

Alkin (1969; อ้างถึงใน สมบัติ สวรรณพิทักษ์, 2531)

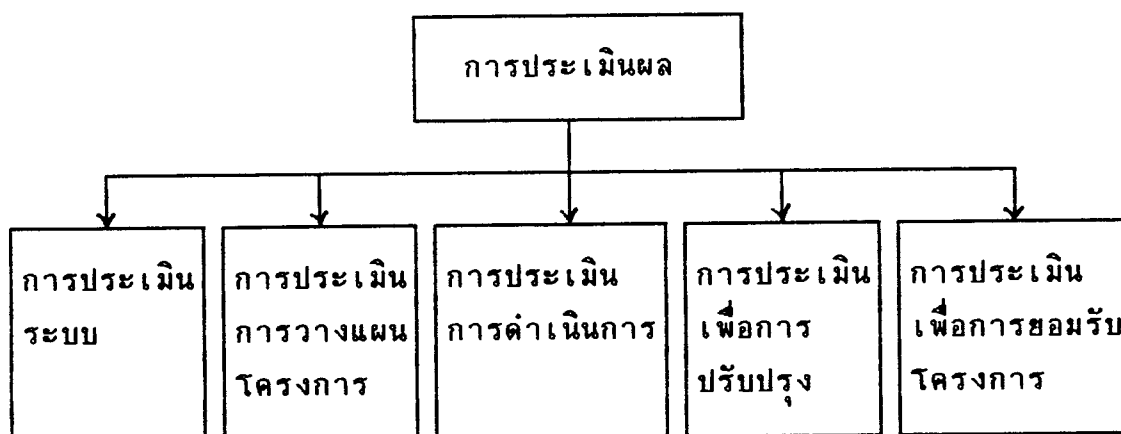
มีแนวความคิดเกี่ยวกับการประเมินโครงการว่าเป็นการประเมินเพื่อการตัดสินใจ และได้ให้ความหมายของการประเมินผลว่า เป็นกระบวนการกำหนดขอบเขตของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับ การตัดสินใจ การเลือกข้อมูล ข้อเสนอแนะที่เหมาะสม การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่การจัดทำรายงานสรุปให้กับผู้มีอำนาจในการตัดสินใจในการพิจารณาเลือกทางเลือกที่เหมาะสมเกี่ยวกับการดำเนินงานของโครงการ

องค์ประกอบของการประเมินผลโครงการตามแนวคิดของ Alkin มี 5 ส่วน คือ การประเมินระบบ (System assessment) การประเมินการวางแผนโครงการ (Program planning evaluation) การประเมินการดำเนินการ (Program implementation evaluation) การประเมินเพื่อการปรับปรุงโครงการ (Program improvement evaluation) และการประเมินเพื่อการยอมรับโครงการ (Program certification evaluation)

การประเมินระบบ เป็นการประเมินเกี่ยวกับระบบต่างๆ การตัดสินใจเลือกทางเลือกในการแก้ปัญหา เพื่อนำมากำหนดเป็นขอบเขตจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ ตลอดจนกระบวนการต่างๆ ในการดำเนินการของโครงการ สำหรับการประเมินแต่ละส่วนของระบบนั้น อาจจะใช้เทคนิควิธีแตกต่างกันไปได้ การประเมินการวางแผนโครงการ เป็นการประเมินก่อนที่จะนำโครงการไป

ดำเนินการเพื่อดูว่าโครงการที่กำหนดขึ้นมานั้น มีการวางแผนที่เหมาะสมแค่ไหน เพื่อนำไปสู่การเลือกโครงการที่เหมาะสมต่อไป ในการประเมินอาจกระทำได้ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาพิจารณาว่า การวางแผนโครงการนั้น จะสามารถทำให้โครงการบรรลุจุดมุ่งหมายตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ ทั้งนี้อาจต้องอาศัยเกณฑ์การประเมินทั้งจากภายนอกและภายใน การประเมินการดำเนินการ เป็นการประเมินผลในขณะที่โครงการกำลังดำเนินการ เพื่อที่จะนำผลจากการประเมินมาใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้มีอำนาจตัดสินใจใช้ในการตัดสินใจว่า จากข้อมูลและสารสนเทศต่างๆ เท่าที่โครงการดำเนินการไปแล้วนั้น โครงการดังกล่าว ควรจะดำเนินการต่อไปในรูปใด จะมีการปรับปรุงแก้ไขหรือไม่ ดำเนินการต่อไปหรือไม่ หรือยุติโครงการก่อนที่จะก่อให้เกิดความเสียหายมากขึ้น หรือว่าจะดำเนินการต่อไป โดยไม่ต้องมีการแก้ไข ในการประเมินผลตามข้อนี้ นอกจากจะประเมินว่าสิ่งที่เกิดขึ้นจริงเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในโครงการหรือไม่แล้วยังต้องประเมินต่อไปอีกว่า ผลที่ออกมานั้นมีคุณค่าหรือเป็นประโยชน์ต่อโครงการหรือไม่อีกด้วย การประเมินเพื่อการปรับปรุงโครงการ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจ ในการปรับปรุงโครงการทั้งโครงการที่กำลังดำเนินอยู่ และเมื่อโครงการสิ้นสุดแล้ว ในการประเมินผลนั้นจะดูว่า โครงการที่ประเมินนั้นจะประสบความสำเร็จหรือ ความล้มเหลวในแต่ละด้านของโครงการ ตลอดจนผลกระทบที่มีต่อโครงการอื่น เพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงโครงการ ส่วนการประเมินเพื่อการยอมรับโครงการ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลหรือสารสนเทศเพื่อนำมาอ้างอิงในการยืนยันว่าโครงการ มีความเป็นไปได้และจะเกิดประโยชน์ ทั้งนี้เพื่อการยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้อง รูปแบบการประเมินของ Alkin สามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังรูป

รูปแบบการประเมินของ Alkin

2.2.7.7 รูปแบบการประเมินของ Welch

Welch (อ้างถึงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2533) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดซึ่งสารสนเทศสำหรับผู้มีอำนาจตัดสินใจ กระบวนการประเมินเป็นกลุ่มของกิจกรรมที่จะได้มาซึ่งสารสนเทศ ที่มีประโยชน์สำหรับผู้บริหารหรือเจ้าของโครงการใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจพิจารณาทางเลือกของการดำเนินงานครั้งต่อไป

ในการประเมินโครงการตามแนวของ Welch เมื่อจะดำเนินการประเมินโครงการใด ๆ จำเป็นจะต้องตอบคำถาม 3 ข้อ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้ประเมินคือ ข้อที่ 1 ทำไมต้องประเมิน จากการตอบคำถามนี้จะทำให้ผู้ประเมินทราบถึงความสำคัญของปัญหาที่จะต้องประเมินว่า การประเมินในครั้งนั้นเป็นการประเมินผลความก้าวหน้า (Formative evaluation) การประเมินผลสรุป (Summative evaluation) หรือการประเมินเพื่อการบริหาร (Administrative evaluation) ข้อที่ 2 ประเมินอะไร จากการตอบคำถามนี้จะทำให้ผู้ประเมินทราบวัตถุประสงค์ของการประเมิน ข้อที่ 3 ประเมินอย่างไร จากการตอบคำถามนี้ ผู้ประเมินจะได้ทราบถึงวิธีการและขั้นตอนของกระบวนการประเมิน

Welch ได้เสนอขั้นตอนที่สำคัญของการประเมิน ไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนการประเมินตามแนวของ Welch

ขั้นตอนที่ 1	ขั้นตอนที่ 2	ขั้นตอนที่ 3
เก็บรวบรวมข้อมูล รูปแบบ เทคนิค การจัดการ	การวิเคราะห์ข้อมูล ลงรหัส วิเคราะห์ สังเคราะห์	การรายงานผล ข้อเขียน ปากเปล่า การติดตามผล

ขั้นตอนที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งจะกล่าวถึง รูปแบบ เทคนิค และการจัดการ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ รูปแบบการประเมิน การที่จะ

ทำการประเมินสิ่งใดก็ตาม จะต้องมีการกำหนดกรอบความคิดหรือแนวทางประเมินก่อน เพราะจะได้มีรูปแบบหรือแนวทางในการประเมิน กรอบแนวความคิดนี้เรียกว่า รูปแบบ (Model) ในการประเมินผลเรื่องเดียวกันด้วยบุคคลคนละชุดกัน ก็อาจจะมี การตีความหมายแตกต่างกันได้ ด้วยเหตุนี้การวางแผนการประเมินจึงเป็นกลวิธีที่สำคัญ เหตุผลและการสร้างรูปแบบสำหรับนักประเมินที่ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่างๆ สิ่งสำคัญที่สุดก็คือ ควรทำการวางแผนศึกษาขั้นนำ การวางแผนนี้จะเน้นให้เห็นว่าก่อนการประเมินจะต้องทำอะไรบ้าง เทคนิค นักประเมินผลใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้เทคนิคการวัดผล ในระยะ 40 กว่าปีที่ผ่านมา ได้มีการพัฒนาเครื่องมือวัดความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกและพฤติกรรม ต่อมา มีการใช้เครื่องมือวัดทัศนคติ ความคิดเห็น ความสนใจ คุณค่าและสิ่งแวดล้อม เครื่องมือนี้อาจกล่าว นักประเมินหลักสูตรนำมาใช้กันมาก การวัดผลเป็นเทคนิครากฐานหลักของการประเมิน เทคนิคที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม และวิธีการ Matrix sampling เป็นต้น และการจัดการ นักประเมินผลจะต้องมีการจัดการเตรียมการด้านเวลา ตัวบุคคลและการเงินสำหรับการประเมิน นักประเมินอาจจะใช้การจัดการด้วยเทคนิค PERT (Program evaluation and review technique) เป็นวิธีการที่ใช้วางแผน โดยเฉพาะทางการวิจัยและพัฒนาโครงการ และอีกรูปแบบหนึ่งคือ PPBS (Program planning budget system) นักประเมินสามารถใช้เทคนิคนี้ในการจัดข้อมูลด้านค่าใช้จ่ายงบประมาณที่จะใช้ในการประเมิน

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากที่ได้มีการสร้างรูปแบบใช้เทคนิคต่างๆ และมีการจัดเก็บข้อมูลแล้ว ต่อมาก็ถึงขั้นตอนของการจัดกระทำกับข้อมูล ซึ่งจะกล่าวถึง การลงรหัส การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ ดังรายละเอียดพอสังเขปดังนี้ การลงรหัส เป็นการแปลงข้อมูลดิบที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ให้อยู่ในรูปของรหัสที่เป็นตัวเลข หรือแปลงให้อยู่ในรูปของการเจาะบัตรคอมพิวเตอร์ เป็นลักษณะของข้อมูลแบบใหม่ที่มีระบบซึ่งจะให้ความสะดวกสำหรับการประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ การวิเคราะห์ การวิเคราะห์ข้อมูลทำได้หลายรูปแบบ โดยทั่วไปจะประยุกต์วิธีการทางสถิติมาใช้ เช่น item analysis, mean, standard deviation, frequency distribution, correlation, multiple regression, t-test, z-test, analysis of variance เป็นต้น และการสังเคราะห์ คือ การนำผลของการวิเคราะห์มาเรียบเรียงใหม่ให้ได้ใจความ รวบรวมประเด็น

สำคัญ ๆ เพื่อประมวลเป็นสารสนเทศ

ขั้นตอนที่ 3 การรายงานผล เป็นการเสนอผลการจัดกระทำกับข้อมูลให้เป็นสารสนเทศ สิ่งสำคัญที่นักประเมินต้องทำในขั้นตอนนี้ก็คือการรายงานผลของการประเมิน ในรูปของสารสนเทศแก่ผู้บริหาร หัวหน้าโครงการ หรือผู้มีอำนาจตัดสินใจ สารสนเทศที่เสนอควรกะทัดรัด สั้น ได้ใจความ อ่านง่าย สื่อได้รวดเร็ว การรายงานผลอาจทำได้โดยการเขียนเป็นข้อความ หรือทำด้วยวาจา การรายงานด้วยการเขียนจะเป็นหลักฐานได้ดีกว่าการพูด ส่วนการรายงานด้วยวาจาก็มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้ อาจจะเข้าใจได้ง่ายและรวดเร็ว สามารถสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมกันได้ แต่จะไม่มีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรดังนั้นการรายงานสารสนเทศอาจทำทั้งสองรูปแบบควบคู่กันไปก็ได้

นอกจากนี้ Welch ยังได้เสนอแนะขั้นตอนของการติดตามผลของการประเมินผลไว้ด้วย ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงความก้าวหน้าของการนำผลการประเมินไปใช้ว่า นำไปใช้จริงมากน้อยเพียงใด หรือไม่ได้นำไปใช้เลย การประเมินตามรูปแบบการประเมินของ Welch สามารถใช้ได้กับการประเมินโครงการที่มีรูปแบบต่างๆ กันได้อย่างกว้างขวาง เพราะในขั้นตอนของกระบวนการประเมิน เราสามารถเลือกเอากรอบความคิด หรือรูปแบบการประเมินต่างๆ ไปใช้ได้ตามความเหมาะสมของโครงการที่จะทำการประเมิน

จากที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดจะเห็นว่า รูปแบบการประเมินโครงการมีหลายรูปแบบ การที่จะนำรูปแบบใดไปใช้จะต้องศึกษาถึงข้อดีข้อเสียของแต่ละรูปแบบเสียก่อน เพราะว่าการนำรูปแบบใดไปใช้จะต้องสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการประเมิน และเหมาะสมกับสภาพการประเมินจึงจะทำให้การประเมินโครงการบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ และเป็นการประเมินที่มีประสิทธิภาพ

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มณฑา ศรีวิชัย (2533) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเข้าเรียนและไม่เข้าเรียนการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นประเภททางไกล ของผู้จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จังหวัดเชียงราย พบว่า

1) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเข้าเรียนหรือไม่เข้าเรียนการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของผู้จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา คือ จำนวนพี่น้อง ความต้องการเรียนต่อทัศนคติต่อการศึกษานอกโรงเรียน การรับรู้ข่าวสารของการศึกษานอกโรงเรียน แหล่งรับรู้ข่าวสารข้อมูล

การประชาสัมพันธ์ของหน่วยงาน และการคาดหวังประโยชน์จากการเข้าเรียน

2) เหตุผลในการเข้าเรียนของผู้จบภาคบังคับคือ ต้องการเพิ่มความรู้และประสบการณ์ของการเรียน เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ เพื่อใช้ในการดำรงชีวิต ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เพิ่มวุฒิ มีคนชักชวน

3) เหตุผลผู้ที่ไม่เข้าเรียน คือ ไม่มีเวลา ไม่อยากเรียน ไม่ทราบข่าวการจัด มีปัญหาค่าใช้จ่าย หลักสูตรไม่น่าสนใจ

4) กลุ่มผู้เรียนต้องการให้เพิ่มจำนวนหนังสือในห้องสมุดประชาชน ปรับปรุงบทเรียนให้ง่ายขึ้น ต้องการความช่วยเหลือด้านการเรียนจากครูประจำกลุ่ม และปรับปรุงกิจกรรมประกอบการศึกษา

5) ผู้ไม่เรียน ต้องการให้ปรับปรุงการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ปรับปรุงเรื่องค่าใช้จ่ายและสถานที่พบกลุ่ม

วีระชัย มีชอบธรรม (2532) ได้ศึกษา การจัดการศึกษานอกโรงเรียน สำหรับเด็กและเยาวชน ที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และไม่ได้ศึกษาต่อ : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอสามโก้ จังหวัดอ่างทอง พบว่า สาเหตุที่ทำให้เด็กและเยาวชนไม่เข้ารับบริการทางการศึกษานอกโรงเรียน ที่จัดให้ตามลำดับความสำคัญมากน้อย ดังนี้

- 1) เกิดจากบิดา มารดา ผู้ปกครอง ไม่ให้ไปเรียน ให้อยู่ช่วยงาน
- 2) ผู้เรียนไม่อยากเรียน
- 3) สถานที่เปิดสอนไกลบ้าน

สมนึก โทณผลิน (2528) ได้ศึกษาทัศนคติของนายอำเภอในเขตการปกครองภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีต่อการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาชนบท ผลการศึกษาสรุปได้ว่า นายอำเภอในเขตการปกครองภาคตะวันออกเฉียงเหนือประมาณครึ่งหนึ่งเป็นนายอำเภอที่เพิ่งจะดำรงตำแหน่ง และส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีและดำรงตำแหน่งอยู่ในอำเภอซากจน นายอำเภอมีทัศนคติที่ดีต่อการศึกษานอกระบบโรงเรียน และพบว่าปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงานการศึกษานอกระบบโรงเรียนในเขตอำเภอที่รับผิดชอบ ปัญหาเกิดขึ้นจากประชาชนขาดความพร้อมในการเข้าร่วมโครงการพัฒนา ความบกพร่องที่เกิดจากตัวเจ้าหน้าที่ และการขาดการประสานงาน โดยที่ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรจะสร้างความเข้าใจอันดีให้แก่ประชาชน ให้ประชาชนเกิดความตระหนัก และเห็นคุณค่าของการศึกษา

นอกระบบโรงเรียน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการปรับปรุงเจ้าหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนควรมีการประสานงานกับอำเภอให้มากกว่าที่เป็นอยู่

สุปัญญา กิตติวิสาร (2525) ได้ศึกษาทัศนคติของกำนันในการให้ความร่วมมือต่องานการศึกษาผู้ใหญ่ ในจังหวัดสระบุรี พบว่า กำนันส่วนมากมีระดับการศึกษาเพียง ป.4 มีอายุระหว่าง 41-60 ปี และมีระยะเวลาในการทำงานในตำแหน่งสูงกว่า 5 ปีขึ้นไป สำหรับความร่วมมือในการปฏิบัติงานการศึกษาผู้ใหญ่ กำนันให้ความร่วมมือพอสมควร และ ไม่มีความแตกต่างทางสถิติเมื่อจำแนกตามวุฒิการศึกษา อายุ และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ส่วนทัศนคติในการให้ความร่วมมือต่องานการศึกษาผู้ใหญ่ กำนันมีทัศนคติที่ดี และ ไม่มีความแตกต่างทางสถิติเมื่อจำแนกตาม วุฒิการศึกษา อายุ และระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง